

15-09-2020

Fremtid— forventninger og håndtering

*En sociologisk undersøgelse af kandidatstuderendes
forventninger til og håndtering af fremtiden.*

Weema Kohestani

Specialeafhandling
10. semester
Sociologi Aalborg Universitet
Vejleder: Anders Petersen
Antal Anslag: 167.796

Summary

This master thesis “Future—Expectations and Coping” is a qualitative sociological study based on 9 interviews with students in a master’s degree in Denmark from April 2020 to May 2020. The main research question is: Which expectation do graduate students have for their personal future, and how do they deal with it. The study is driven by an adaptive research direction, where the main quest is to grasp a piece of the complexity of the social world and to theorize conceptual tools to better understand the individuals expectations and dealing with their future life in a world which evokes insecurity and uncertainty. The research work has been a dialectical process with the empirical material and theory, with the theoretical frame from primary Anthony Giddens and secondary Zygmunt Bauman and Ulrich Beck. With theoretical perspective from Giddens such as detraditionalization and individualization, this study illuminates that future is not only a complex phenomenon in itself but also from the viewpoint of the interviewees.

Their expectations points in a direction that is related to a societal culture, which creates the framework of their expectations. This society in turn gives them ideal direction to follow. In relation to family they search for stable relations and sense of community. Their wishes to work are all about obtaining economic security, selfrealization by evolving the self and use the work to do a good deed. This orientation to be “a good Samaritan” is by this study explained to be affected by three motivation factors, which is related to a societal cultural context. One is oriented towards influence, second is oriented towards a humanism and the third is regarded to be an ethical obligation to the collective good.

The future is met mainly with optimism but invokes insecurity, uncertainty, daunting feelings and occurs risky. On the other hand, it is recognized that the future is a domain containing possibilities and depending on oneself to make it whatever it might be. That optimism drives from the fact that they mainly are relaxed and expect a better future. It is also revealed, to deal with the future, depends among other things on the view of the individual on the future on the one hand, and evaluated choices on the other. As far as this go, they are different ways to deal with the future, which are intertwined.

This study points out three major ways that the interviewees deal with the future; distant positioning, stepwise, and mere strategical way to postpone important decisions in order to not limit their future possibilities. By interviewing the individuals this study shed light and contributes to a in depth knowledge on what future is from the viewpoint of the graduate student. However this study is limited due to the complexity of the social realty, and suggest future research to investigate with a combining methodical approach and theoretical perspectives in order to grasp and expose the complexity of this phenomena and thus the social reality from different viewpoint, especially in regards of social differentiation theory.

I mangel af bedre forord

Jeg vil først og fremmest takke de ni studerende, der gav sig tid til at deltage og bidrage med viden og indsigt. Uden dem vil specialet ikke være muligt. Jeres tid og tillid er værdsat.

Derudover vil jeg rette en særlig tak til min specialevejleder, Anders Petersen, for at have vejledt med åbenhed og venlighed. Ikke mindst har han udfordret min forforståelse, hvor jeg er nået et sted med nye perspektiver.

Sidst vil jeg rette en hilsen til mine medstuderende, som har støttet og bidraget med korrespondancer og diskussioner, en gestus der minder om kaffe og kage.

God læselyst.

Aalborg universitet, september 2020

Weema Kohestani

Indhold

Summary	1
<i>I mangel af bedre forord</i>	3
Kapitel 1: Problemfelt	6
1.1 Indledning	6
Problemformulering:.....	7
1.2 Universitetsstuderende anno 2020	10
1.2.1 Den politiske drivkraft	11
1.2.2 Strukturelle ændringer	12
Kapitel 2: Litteraturreview	14
2.1 Forskellige tilgange til fremtiden	14
2.2 Transition fra uddannelse til arbejde	15
2.3 Forventninger til fremtiden.	15
2.4 Fremtid og håndtering af fremtid	17
2.4.1 Fremtid og følelser	17
2.4.2 Kontrol af fremtiden	18
2.4.3 Fremtid og planer	19
2.5 Specialets bidrag	20
Kapitel 3: Metodiske overvejelser	22
3.1 Litteratursøgning	22
3.2 Forståelsesramme	23
3.2.1 Adaptiv tilgang	23
3.2.2 Orienterende begreber.....	25
3.3 Dataindsamling	26
3.3.1 Semistruktureret virtuelle interviews.....	26
3.3.2 Interviewguide	28
3.3.3 Rekruttering og præsentation af informanter	30
3.4 Databehandling	31
3.4.1 Transskription, kodning og analysestrategi	31
3.5 Etske overvejelser	33
Kapitel 4: Teori	34
4.1 Ny modernitet—Betingelser i nutidens samfund	34
4.2 Fremtid	35
4.2.1 Fremtiden før og nu.....	36

4.2.2. Kolonisering af fremtiden—et perspektiv	36
4.2.3 Risiko.....	37
4.2.4 Livsplanlægning.....	38
4.3 Det gode liv	39
4.3.1 Autenticitet og Identitet—institutionalisering.....	40
Kapitel 5: Analyse.....	42
5.2 Det gode liv	42
5.3 Forventninger til fremtiden	45
5.3.1 Villa, volvo, vovse	45
5.3.2 Arbejde: alfa og omega.....	48
5.3.3 At Bidrage og gøre forskel	50
5.3.4 En base af Tryghed og sikkerhed.....	52
Del konklusion	56
5.4 Fremtidsforståelse.....	57
5.4.1 Tidsaspektet i fremtiden—kortsigtet kontra langsigtede.....	57
5.4.3 Uvis, usikker og risikofyldt	58
Del konklusion	61
5.5 Håndtering af fremtiden.....	62
5.5.1 Distancering	62
5.5.2 Trappehåndtering.....	66
5.5.3 Fremtidsdøre.....	68
Delkonklusion	71
Kapitel 6: Diskuterende konklusion.....	73
Litteraturliste	77

Kapitel 1: Problemfelt

1.1 Indledning

Fra 2. september til 21. december 2019 arbejdede jeg som praktikant hos Fremforsk—Center for fremtidsforskning. Min primære opgave var at undersøge forskellige aldersgruppers hverdagsliv og deres forestillinger om fremtiden. Dette speciale har sit afsæt i et af de interessante fund, jeg kom frem til gennem min indsamling af empiri ved hjælp af interviews. Det overraskende, for mig, var den standardiserede forestilling om og forventning til fremtiden, og uddannelsens funktion hos de unge studerendes fremtidsforestillinger.

Overordnet handlede fremtidsforestillinger hos unge studerende mellem 19-29 år om at blive færdiguddannet, få et job, stifte familie osv. Jeg vil i nedenstående fremlægge et udpluk af citater, hvor unge fortæller om deres forventninger til og forestillinger om deres personlig fremtid:

”Nu er jeg færdiguddannet til sommer, der forventer jeg at få et arbejde. Der kan jeg sagtens finde på at søge samme sted hvor jeg er i praktik, så får vi formentlige også søgt andre steder hen. Her er plan A eller plan B afhængige af hvad situationen er. Så skal jeg have børn på et tidspunkt, med min kæreste, det tror jeg også bliver inden for de 5 år, og det bliver to børn.”— 25-årige kvinde.

”Der er jeg nok blevet færdig med universitet og har et arbejde. Jeg kunne godt tænke mig at sidde i en lederposition. Jeg bor nok i København eller Roskilde en af de to steder.”—19-årige mand

”Jeg tror, at jeg vil være færdiguddannet, have et fast arbejde, børn, mand, hus og alt de her ting.”—20-årige kvinde.

Et diplom i en given uddannelse skaber flere jobmuligheder. Uddannelsens funktion manifesterer sig som et middel til et mål i de unge studerendes fremtidsforestillinger. For mig at se, er fortællingerne præget af forestillingen om det gode liv, som venter ude i fremtiden - altså den standardforestilling citaterne giver udtryk for. Et liv der starter, lige så snart man overgår fra en livsfase som studerende til den kommende livsfase. Måske afviger studerendes forventninger til fremtiden ikke så meget fra tidligere generationers forventninger til fremtiden, da de befandt sig i den aldersgruppe. En ting er dog sikkert, at tilgang til lange videregående uddannelser (herefter

LVU) har været stigende i de sidste mange år ifølge Danmarks Statistik (DST 2018). Det betyder at uddannelse har fået en større integreret rolle i unges livsforløb og konceptet af det gode liv, som jeg vil komme ind på senere (kapitel 4.3), synes at have en relation til uddannelse og bestræbelsen efter at blive færdiguddannet. Uddannelse forekommer at være vejen til det sikre liv, altså at det sikrer individets fremtid med hensyn til fremtidig arbejdsplads. Med afsæt i ovenstående vil jeg i dette speciale arbejde med følgende undersøgelsesspørgsmål:

Problemformulering:

Hvilke forventninger har kandidatstuderende til fremtiden, og hvordan håndterer de fremtiden?

De væsentlige begreber i ovenstående problemformulering er 1) forventning, 2) fremtid og 3) håndtering. Jeg vil i de næste afsnit uddybe, hvordan begreberne skal forstås i dette speciale. Afslutningsvis vil jeg lægge ud med nogle spørgsmål, der kan fungere som underspørgsmål til problemformuleringen. Men først vil jeg afgrænse mit empiriske grundlag.

Afgrænsning

Jeg vælger at afgrænse mig til kandidatstuderende med den begrundelse, at kandidatstuderende befinder sig i en situation tættere på "fremtiden"—forstået som færdiguddannede—end bachelorstuderende. Det betyder også, at kandidatstuderende er tættere på at træde ind på arbejdsmarkedet og kan siges bliver (måske) konfronteret med fremtiden på en anden måde end bachelorstuderende. Det er meget muligt, at flere kandidatstuderende har overvejet deres fremtid i detaljeret form end bachelorstuderende, fordi kandidatstuderende befinder sig tættere på afslutning af deres studie, og dermed bliver eksponeret for den kommende overgang fra studerende til en ny livsfase. Aldersmæssigt afgrænser jeg mig til 21-29-årige, da de fleste studerende på LVU, ifølge Danmarks statistisk, er denne aldersgruppe (DST 2019).

Fremtid

I denne opgave vil fremtid blive behandlet som den fremtid der ligger efter endt studie for de kandidatstuderende, som markerer en vigtig overgang fra uddannelse - en mere eller mindre kontinuerlig beskæftigelse for unge mennesker - og til arbejdsmarkedet. En fremtid som jeg vil kalde for en "nær" fremtid, pga. dens skelsættende karakter—den kan måske siges at være allestedsnærværende for studerende så langt i forløbet--og den tidlige horisont, der strækker sig et par år ud i fremtiden. Det vil sige, at fremtiden "starter" for dem, når de er færdiguddannet, hvilket vil sige om et eller to år.

Med fremtid menes der også den personlig fremtid, altså fremtiden for den enkelte og ikke for samfundet eller for nationen. Det vælges for at holde undersøgelsen nær til individerne, der sætter forventninger til og håndterer fremtiden.

Fremtiden kan indebære flere elementer for mennesker. Det kan være i form af ønsker, håb og drømme eller frygt og negative forventninger til ens fremtidige liv (Bo et al. 2016: 15). Mennesker sætter ofte nutidige erfaring i reference til forventninger til fremtiden (Carabelli & Lyon 2016). Ifølge Giddens (2004a: 12, 42) er individer refleksive, der reflekter over deres valg. De planlægger og arbejde sig fremad for at tilrettelægge deres liv i fremtiden. Her bringer de fremtiden ind i nutiden, hvor fremtiden "koloniseres", i.e. "kolonisering af fremtiden" (se afsnit 4.2.2).

Fremtid i uddannelseskontekst er mere end en temporal kategori, det er nærmere et symbol på "noget bedre". Fordi fremtiden kan være bedre end fortiden, er fremtiden også anderledes end nutiden (Holfelder 2019: 943). Derfor vil jeg behandle fremtiden som en relativ åben kategori, hvor individet selv også kan definere den tidsmæssige kontekst og de elementer fremtiden udgøres af. Det er valgt pba. fremtidens mangeartede natur—at den kan indeholde mange elementer.

Det vil være interessant at finde ud af, om universitetsstuderendes forståelse af fremtid indebærer fremskridt og optimisme. Eller om fremtiden indebærer usikkerhed, skepsis og er noget, der skal skabes af den enkelte. For fremtiden er altid uvis, og ifølge Bauman (2007; 2002; Rasborg 2013) også usikker og uforudsigelig. Derfor opstiller jeg følgende underspørgsmål:

1) Hvordan forstår kandidatstuderende fremtiden?

Forventning

Fremtid forbindes oftest med forventninger eller aspirationer. Forventninger og aspirationer er tidligere anvendt i sociologisk forskning i forbindelse med uddannelse og social ulighed (Morgan 2007). Det er blevet brugt som indikation på forestillinger—bestået af et sæt af ideer om individets fremtidsforestillinger gennem uddannelsessystemet og individets sociale position. Forventninger og aspirationer er blevet anvendt som medierende variable i undersøgelser, der handler om realisering eller opnåelse af status (Morgan 2007: 1). Det betyder, at forventninger og aspirationer til fremtiden handler om realisering af selvet og opnåelse af status, men jeg vil derudover forholde mig åbent fremfor lukket ift. Begrebet "forventninger" og lade mig blive vejledt af eksisterende empiri og teori på området (jf. Adaptiv tilgang, afsnit 3.1).

Jeg vil tage fat i begrebet forventning i dette speciale men også aspirationer. Fordi aspirationer refererer til ønsker, mål og håb. Aspirationer angår altså nogle mere idealistiske mål, hvorom forventninger er mere realistiske (Morgan 2007: 1). Forventninger handler mere om det der kommer til at ske, frem for det den enkelte ønsker at opnå (aspirationer). Disse overvejelser leder til følgende spørgsmål:

2) Hvilke målsætninger sætter kandidatstuderende til deres fremtiden?

Håndtering

Håndtering i sociologi kan omhandle strategier; rationel og kalkulerbar strategier. Håndtering hører hermed under det Giddens kalder for "livsplanlægning", hvor der foretages en risikokalkulation på baggrund af en reflektiv vurdering af en mængde viden om et givent fænomen, for at planlægge og kortlægge fremtidige handlingsforløb (Giddens 2004a: 14f, 104ff, 142f). Livsplanlægning er et eksempel på det tidligere nævnte generelle fænomen "kolonisering af fremtiden" (Giddens 2004a: 106).

Fx. viser Katznelson & Pless (2006), hvordan folkeskoleelever gør sig tanker om deres fremtidige uddannelse og arbejde, ved at kalkulerer muligheder og allerede i folkeskolen gøre sig tanker om mulige fremtidsscenerier ift. uddannelse og arbejde. Derimod påpeger Jørgensen (2009), at unges håndtering af en overgangs muligheder og udfordringer ikke alene skal forstås som et udtryk for formålsrationalitet. Individets håndtering af krav, kriser, muligheder og udfordringer kan være et

udtryk for en subjektiv rationalitet som har flere dimensioner. Det indeholder både bevidste, ubevidste og praktiske dimensioner samt er rettet mod den materielle og symbolske identitetsskabende værdi af uddannelse og arbejde. Den kan både være langsigtet og situationsbestemt (Jørgensen 2009: 74, 81f).

Der er altså flere måder den enkelte studerende kan håndtere sin fremtid på. Men jeg vil også påpege, som det også vil komme frem i analysen, at håndtering kan have forskellige facetter. Dette leder til følgende spørgsmål:

3) **Hvordan håndterer kandidatstuderende fremtiden og deres målsætninger?**

1.2 Universitetsstuderende anno 2020

I dette afsnit vil jeg først vise udviklingen af tilgangen til universiteterne, da statistikkerne viser en stigning i tilgang til uddannelse. Dernæst vil jeg beskrive betingelserne for at være studerende i nutidens samfund. Det er betingelser som reformer, politiske tiltag samt vores moderne tid, som af nogle sociologer er kendetegnet ved at være flydende, usikker og uforudsigelig. Det er svært at forstå universitetsstuderende i samtiden og deres fremtidsforventninger, uden at forstå de rammer og strukturer, der står som grundlag for en studerendes vilkår for at gennemføre en uddannelse.

I juli 2019 søgte 88.754 personer adgang til videregående uddannelse (UFM 2019: 3). Antallet af ansøgninger inkluderer ansøgninger til erhvervsakademiuddannelse, professionsuddannelse og bacheloruddannelse. Generelt har tilgang til videregående uddannelser været stigende i Danmark. Ifølge Danmarks statistisk har tilgangen til LVU fordoblet sig fra 2005 til 2018 (DST 2018) og gennemførelsen af kandidatuddannelser har været stigende siden 1960'erne og 1970'erne (Undervisningsministeriet 1998: 13,24). Af 2015-ungdomsårgangen forventes det, at 61 procent opnår en videregående uddannelse, hvor 27 procent opnår en kandidatuddannelse (UFM 2017). Denne stigning af tilgangen til uddannelse kan umiddelbart ses fra to perspektiver. En politisk-samfundsmæssig bestræbelse efter at øge den samfundsmæssige vækst. Og ét sociologisk perspektiv på strukturelle ændringer, der på den ene side frigør den enkelte, men på den anden side skaber nye former for afhængighed. Her bliver institutioner, fx. uddannelsessystemet og arbejdsmarkedet, centrale for den enkelte studerendes livsførelse.

1.2.1 Den politiske drivkraft

Viden er efterhånden blevet en væsentlige faktor i de vestlige samfunds konkurrencekraft og bestræbelse efter økonomisk vækst (Hviid et al. 2008: 11). Med de forskellige EU-målsætninger (European Parliament 2000; Europa Kommissionen 2010; European Commission 2018: 49) om at gøre Europa til en dynamisk og bæredygtig videns baseret samfund har uddannelse fået en central placering i samfundet. Uddannelsen er hermed sat lig med økonomisk vækst (Rasmussen 2012). Dette fik den tidligere regering (2011-2014) til at foretage nogle reformer og tiltag. Fremdriftsreformen og SU-reformen fra 2013 havde til formål at tilskynde studerende i at færdiggøre en uddannelse, eliminerer frafald og generelt forkorte studietiden for at studerende kunne tilgå arbejdsmarkedet hurtigst muligt (UFM 2013). Disse var et udtryk for at begrænse rammerne for overskridelse af den normerede studietid, men samtidig sørge for at de unge påbegyndte og kunne afslutte en uddannelse hurtigst muligt. Tiltagene fra det politiske område opererede med en logik som pisk eller gulerod—en slags belønning og strafildeling. Det havde særlige konsekvenser for de studerende der forsøgte "at prøve" sig frem til forskellige uddannelser i håb om at finde den "rigtige" uddannelse, fordi meget frafald handlede om studieskift (UFM 2018: 7). Yderligere kan denne form for ydre pres og forventninger potentielt byrde den enkelte og give anledning til psykologiske patologier som depression (Petersen 2016). Det kan føre til marginalisering, hvis den enkelte studerende ikke formår at leve op til kravene, eller hvis de ikke kan planlægge og tilrettelægge studieadfærden og eksekvere en hurtig gennemførelse (Rasmussen 2012). Derudover kan det for nogle studerende skifte fokuset fra selve processen (dannelse & læring) til resultatet (arbejdet) (Juul 2016: 279), hvor den enkelte i højere grad bliver mere opmærksom på anvendelsen af uddannelsen, præstationer og gennemførelse på normeret tid, frem for selve dannelsesprocessen (Juul 2016: 282).

Ambitionerne om at uddanne de unge for at skabe vækst, som har haft sit præg på den danske stat og samfund, har også fået nogen til at omtale vores samfund som værende en "konkurrencestat" (Pedersen 2014: 7; Skardhamar & Baarts 2016: 104; Rasmussen 2012). At beskrive samfundet som "konkurrencestat" anerkender man dermed også konkurrence som en central del af det moderne samfund. Det betyder også, at viden skal erhverves gennem uddannelse og fra et samfundsøkonomisk perspektiv bliver uddannelse mekanismen til at kunne konkurrere fremtidigt

på nationalt niveau (Rasmussen 2012). Det betyder, at uddannelse er efterhånden blevet et redskab til fremtidige job. Det kan også forstås ud fra Ove Kay Pedersens betragtning af det danske samfund som et konkurrencesamfund, hvor uddannelsen får en funktion i at skabe viden og kompetencer, som kan anvendes på arbejdsmarkedet (Pedersen 2014; Pedersen & Delholm 2018; Klindt 2011). Promovering af uddannelse og tanken om at uddannelse bringer økonomisk vækst med sig—fra det politiske side—kan ses som et udtryk for at den kapitalistiske økonomiske logik har koloniseret uddannelsessfæren. Individuelle livsmuligheder bliver hermed direkte forbundet med den globale kapitalistiske økonomi, som Giddens påpeger (Giddens 2004a: 141). Dette er en samfundsbetragtning, og fortæller ikke om de individuelle motiver bag tilgangen til uddannelse. Ønsket med denne undersøgelse er som sådan ikke at finde motiverne, men forsøge at se hvilken rolle uddannelse spiller i studerendes fremtidshorisonter. Dette fører os videre til at stille spørgsmålet; hvilke betingelser er vi som mennesker underlagt i vores samtid, når uddannelse bliver et middel til et mål, fremfor et mål i sig selv?

1.2.2 Strukturelle ændringer

Betingelserne for at være universitetsstuderende kan siges at være markant anderledes, end hvad den var for årtier tilbage. En ting er de føromtalte politiske ambitioner, der har skærpet rammerne for studerendes vilkår under uddannelse og promoveret tanken om at unge skal i uddannelse. En anden ting er de strukturelle ændringer som—ifølge sociologiske teoretiker som Zygmunt Bauman, Anthony Giddens og Ulrich Beck—har ændret forholdet mellem individ og samfund, i.e. individualiseringsprocessen (Giddens 2004a; Beck 1997; Beck & Beck-Gernsheim 2001; Bauman 2002; Bauman 2007; Rasborg 2013). Vores moderne tid bliver i stigende grad karakteriseret som en “usikker” modernitet (Bauman 2006, Giddens 2004a). Nu er det i langt højere grad op til den enkelte at skabe sig én identitet, en autentisk identitet og være herre over eget livsforløb, fordi man er løsrevet fra traditionelle institutionelle rammer (se Kapitel 4). Den enkelte skal selv sørge for at kvalificere sig og tilegne sig bestemte kompetencer for at kunne tilgå arbejdsmarkedet. Det betyder, at der ligger en del ansvar hos den enkelte, fordi frihed medfører ansvar, men på den anden side er de frie individer kastet ind i nye former for afhængighed. Ifølge Beck er der skabt nye afhængighedsstrukturer, hvor vi bliver afhængige af arbejdsmarkedet, og derfor også afhængige af at fuldføre en uddannelse, fordi arbejdsmarkedet efterspørger bestemte kompetencer og

kvalifikationer, som bl.a. kan tilegnes via en uddannelsesinstitution (Beck 1997: 210). Uddannelsen er hermed en måde, hvormed den enkelte kan tilnærmelsesvis sikre sig et arbejde i en fremtid der bliver anset som mere usikker (Afsnit 4.2.1). Men på den anden side er et diplom i en given uddannelse ikke nok. Den enkelte skal også være selvstændig, selvpromoverende, etablere netværk og præstere (Petersen 2016). Derudover ses samtiden også usikker bl.a. ift. fremtidens arbejdsmarked. Arbejdsmarkedet er blevet et usikkert område, præget af løse ansættelsesforhold, som projektansættelse, der venter den færdiguddannede studerende (Jacobsen & Petersen 2017). Som følge af ovenstående bliver kandidatstuderendes fremtid relevant at undersøge, delvis fordi fremtiden bliver karakteriseret som usikker, og delvis fordi individualisering har medført flere valgmuligheder, hvor det bliver relevant at se på, hvordan målgruppen håndtere deres fremtid og dermed overgang fra uddannelse til arbejde. En overgang som m.a.o kan karakteriseres som en væsentlig begivenhed, for en gruppe som har tilbragt stort set hele deres liv indenfor rammen af uddannelsessystemet. Yderligere er dette endnu mere interessant at undersøge i lyset af Coronavirussen, der om noget har gjort fremtiden mere usikker, specielt i relation til arbejdsmarkedet som denne målgruppe står overfor et skift ind i, men også generelt i samfundet, hvor verden omkring os fra nu af er mere usikker end den vi kendte til. Denne problematik er dog ikke belyst, hvorfor det efterfølgende afsnit vil præsentere dele af den eksisterende forskning som dette speciale bygger videre på.

Kapitel 2: Litteraturreview

Litteraturreviewet i dette kapitel omhandler eksisterende forskning om: 1) forskellige tilgange til forskning af fremtiden, 2) transition fra uddannelse til arbejde, 3) unges forventninger til fremtiden og 4) fremtiden og håndtering af fremtiden, hvor jeg bl.a. vil komme ind på følelser, kontrol og planer ift. fremtiden.

2.1 Forskellige tilgange til fremtiden

Typisk er fremtiden--blandt unge studerende; folkeskoleelever, gymnasieelever og universitetsstuderende--blevet udforsket ved hjælp af forskellige orienterende begreber, for eksempel "forventninger" (Kaufman 2005; Ganong et. al. 1996; Eckersley 1999), "forestillinger" (Rubin & Linturi 2001; Carabelli & Lyon 2016) eller "aspirationer" (Braungart & Braungart 1996; Black & April 2018). Derudover har meget af forskningen undersøgt fremtiden som en lukket kategori, hvor fremtiden er blevet undersøgt ift. fremtidige arbejde (Katznelson & Pless 2006; Sørensen 2016; Skardhamar & Baarts 2016), uddannelse (Juul & Pless 2015; Juul 2018; Eckersley 1999) og familie. Nogen har kombineret tematikkerne; for eksempel undersøger Kaufman (2005) forventninger til både familien og arbejde i relation til kønsrolle attituder. Andre, som har undersøgt fremtiden som en åben kategori, har anvendt begrebet "forestillinger" til at forstå unges perspektiver på fremtiden. Hermed har de forsøgt at undersøge, hvordan unge orienterer sig mod fremtiden (Rubin & Linturi 2001; Carabelli & Lyon 2016). Undersøgelser med "aspirationer" har været rettet mod statusopnåelse, karriere og uddannelse (Black & April 2018) og det samme kan siges om "forventninger" (Morgan 2007). Men teoretisk set adskilles forventninger fra aspirationer for at begribe realistiske fremfor idealistiske mål (Morgan 2007: 1). Atter er der undersøgelser i international kontekst der operationaliserer fremtiden i henholdsvis to eller tre niveauer; personlig, national og/eller global (Braungart & Braungart 1996; Eckersley 1999; Rubin & Linturi 2001; Cook 2016). Disse studier afviger fra nærværende undersøgelse, fordi ambitionen er at undersøge forventninger til egen personlige fremtid. Men ikke desto mindre kan de tjene et formål grundet

deres behandling af fremtiden som en åben kategori og belyser de unges tanker og måder at forholde sig til fremtiden.

I denne undersøgelse, vil jeg have en relativ åben tilgang til at undersøge kandidatstuderendes forventninger til fremtiden, men i modsætning til Carabelli & Lyon (2016) og Rubin & Linturi (2001) vil jeg ikke undersøge fremtiden med begrebet forestillinger, men forventninger.

2.2 Transition fra uddannelse til arbejde

Der findes en række undersøgelser, der beskriver de unges transitioner fra folkeskole til ungdomsuddannelse eller fra uddannelse til arbejde. Transitionsforskningen har primært haft interesse i de generelle transitioner mellem barndom og voksenlivet, hvor uddannelse og arbejde har været centralt (Juul 2018: 29). Der er fokuset på motiver samt refleksioner bag unges valg af uddannelse (Juul & Pless 2015; Juul 2018), studerende håndtering af risici og muligheder ved overgangen (Jørgensen 2009) og unges forestillinger om fremtiden ved overgangen (Brannen & Nilsen 2002). Transitionsforskningen er relevant at kigge på dels fordi meget forskning af målgruppen omhandler overgangen fra uddannelse til arbejde, og dels fordi der er fremtidsaspekter i disse undersøgelser. Generelt har fokuset været på valg, omvalg og deltagelse i uddannelse som et centralt tema—særligt for grundskoleelever. Det teoretiske fundament til at forstå denne forandring har i de sidste årtier været præget af modernitetsteoretiker som Anthony Giddens, Ulrich Beck og Thomas Ziehe. Hvor der tidligere var fokus på de strukturelle vilkår, er fokuset nu på de individuelle aktørs håndtering af de åbne, omskiftende og usikre vilkår samt deres forhandlinger af risici i omgivelserne (Jørgensen 2009: 73). Transitionsforskningen kan bidrage til min undersøgelse, da målgruppens forventninger og håndtering af fremtiden også drejer sig om en orientering i retningen af deres overgang.

2.3 Forventninger til fremtiden.

Flere studier viser at familie og karriere/arbejde er væsentlige temaer for unges forventninger og aspirationer til fremtiden (Braungart & Braungart 1996; Katznelson & Pless 2006; Kaufman 2005;

Black & April 2018). Sociale relationer, generelt, er også væsentlige elementer unge trækker på, når de fortæller om deres tanker til fremtiden (Carabelli & Lyon 2016). Unge framer fremtiden i relation til andre personer med ideer til karriere, succes og lykke. De forbinder et lykkeligt liv med det at have en succesfuld karriere og en omsorgsfuld relation. Det betyder at arbejde og parforhold er kilder til værdiskabelse for de unge (Carabelli & Lyon 2016: 1122). I norsk kontekst viser Brannen & Nilsen (2002) kvalitative studie, at karriereorientering og etablering af familie med forpligtelser og børn kan komme i vejen for hinanden. Modsat mænd, udtrykker nogle kvindelige studerende sig bekymrende ift. at ikke udsætte fødsel af børn, fordi dette kan skabe en forhindring for deres karrierevej. Forventninger til karriere og arbejde, samt forventninger til familie og det sociale er også vanskeligt at adskille, fordi de går hånd i hånd i de fleste tilfælde (Kaufman 2005). Kaufman (2005: 69) konkluderer, at hans resultater indikerer en udviklende tendens, hvor majoriteten af hans kvindelige informanter udtrykker en større orientering mod karriere og på vej væk fra den traditionelle kønsrolle. Kaufmans afsluttende bemærkning lægger op til en forståelse af mere frigørelse og aftraditionalisering. I dansk kontekst analyserer Katznelson og Pless (2006: 48) frem til det modsatte: En del unge, som har uklare forestillinger om deres fremtidige uddannelse og arbejdsliv, har en tendens til--særligt piger--at stræbe efter stabile relationer og trygge rammer i fremtiden, fx. et familieliv, ægteskab, børn og hus. De argumenterer for, at dette er et udtryk for en retraditionalisering. Eftersom man ikke har faste og stabile rammer, og valget om den "rigtige" uddannelse samt fremtidige arbejde kan forekomme en svært og uforudsigeligt, søger man dermed frem til det, der kan give stabilitet i livet—hvilket er familielivet, ægteskab og børn. Det skal dog bemærkes at Katznelson & Pless (2006), undersøger en yngre aldersgruppe. Om kandidatstuderende også har lignende forventninger og efterstræbelser til fremtiden som folkeskoleelever, må vise sig i denne undersøgelse, fordi alder har en betydning for menneskers forventninger og aspirationer til fremtiden (Black & April 2018; Levinsen 2018), og Eckersly (1999) går så langt for at vise at pessimisme ift. fremtiden stiger med alderen.

Udover forventninger til det sociale, familie og arbejde sætter unge også forventninger til sig selv. Nogle unge påtager sig et ansvar, hvor de ønsker at bruge deres sociale position til at gøre en forskel og bidrage til samfundet, andre og de kommende generationer i fremtiden via arbejde (Cook 2016: 525f; Levinsen 2018: 117-118; Skardhamar & Baarts 2016). Fx. fremfører Levinsen, at unges forventninger til arbejdspladsen er "*i den gode sags tjeneste*" (Levinson 2018: 117). Men for at dette

bidragelse kan ske, kræver det at uddannelseskompetencer kan omdannes til praksis, og studerende forventer også, at de tilegner sig kompetencer som kan omdannes til praksis og direkte gøres brug af på arbejdsmarkedet (Skardhamar & Baarts 2016; Sørensen 2016: 50f). Braungart & Braungart (1996; 267) studie af universitetsstuderende (college students) finder frem til, at studerende sætter høje forventninger til sig selv i fremtiden, og de har et optimistisk blik på, at de med tiden udvikler sig. Det betyder, at de anser, at deres personlig fremtid kan forbedres givet deres aktive handlinger.

Opsummerende afspejler afsnittet de unges forventninger til fremtiden, som kredser om karriere/arbejde (1) og det sociale (2); familie, ægteskab og børn - i en slags modsætning. Derudover er der en sidste dimension der angår selvet (3), selvudvikling og at gøre en forskel for andre. Det er altså disse 3 emner, der indgår som de vigtigste i unges forventninger til fremtiden, og det vil tages i betragtning i denne undersøgelse. Således ud fra ovenstående må det være op til undersøgelsen at vise, på en eksplorativ vis, hvilke forventninger kandidatstuderende sætter for deres fremtid, og hvad dette kan være et udtryk for. Altså om der er indikationer på retraditionalisering eller aftraditionalisering.

2.4 Fremtid og håndtering af fremtid

Denne del afsnit vil omhandle forståelser og følelser som kobles til fremtiden, måder studerende forsøger at håndtere fremtiden herunder det at sætte planer og have målsætninger og det at kontrollere fremtiden i ønsket retning.

2.4.1 Fremtid og følelser

Studier viser at unge udtrykker håb, frygt og angst i forbindelse med fremtiden (Carabelli & Lyon 2016), særligt i konteksten af familie og arbejde, hvor de enten forholder sig optimistisk og håbefulde eller pessimistisk og bekymrede ift. fremtiden (Braungart & Braungart 1996). Carabelli & Lyon (2016: 1116) argumenter for at håb og drømme accelerer fremtiden i nutiden, fordi man ønsker at realisere drømmene hurtigst muligt, hvorimod frygt og bekymringer kan sænke os og få

os til at reflektere i nutiden. Det betyder, at følelser som kobles til fremtiden, er med til at dirigere den enkeltes handlinger i nutiden.

Differentieres der mellem langsigtet og kortsigtet fremtid, så viser Cook (2016), at det er særligt ift. den langsigtede fremtid at pessimismen kommer frem, hvor optimismen knytter sig til den nære og kortsigtede fremtid, fordi dette forekommer forudsigeligt og kontrollerbart. Unge forbinder også den langsigtede og kortsigtede fremtid som to separate fremtider, hvor den første nævnte typisk kobles til samfundet og den sidstnævnte til egen personlig fremtid (Cook 2016). Sammenlignes fremtidstanker på forskellige niveauer (personlig og national), så viser både Cooks (2016) kvalitative studie og Braungart & Braungarts (1996) kvantitative studie, at unge er mere positive og optimistiske om deres egen fremtid, end fremtiden for nationen. Cook (2016) viser, at fremtiden kan blive overvældende, når den bliver for kompleks til at overskue. Her bliver håndteringsstrategien enten at fokusere på den kortsigtede og nær personlige fremtid, som opfattes mere positiv eller at fortrænge kompleksiteten og acceptere tingenes tilstand sådan som de er i den langsigtede samfundsmæssige fremtid. På trods af Cooks (2016) behandling af fremtiden på to niveauer, så angives der interessante håndteringsstrategier, som giver en undren om dette også gøre sig gældende for målgruppens personlige fremtid.

2.4.2 Kontrol af fremtiden

Ovenstående indikerer, at forudsigelighed og kontrol af fremtiden virker til at være vigtigt for unge, for at være optimistisk og ikke bekymret om fremtiden. Det giver anledning til tanken om, at fremtiden helst skal kunne kontrolleres og skabes af den enkelte, for at ikke blive overvældet, bekymret og pessimistisk af den kompleksitet, der kan være ved fremtiden.

Blandt yngre aldersgrupper har mange unge et ønske om at styre egen fremtid både ift. det ønskværdigt, men også de realistiske muligheder (Katznelson & Pless 2006: 44). Unge er bevidste om de begrænsninger (økonomiske, kulturelle og sociale) der ligger til grund for deres fremtidige liv. På denne måde er de kalkulerende og mindre risikopåtagende, og forestiller sig et realistisk billede af deres fremtid og bevægelsen dertil (Carabelli & Lyon 2016). Brannen og Nilsen (2002) viser også, at nogle studerende kobler fremtiden med risici, der skal kalkuleres og kontrolleres. Dermed bliver fremtiden et domæne for unge, hvor kontrol bliver en vigtig del af deres håndtering af fremtiden, for at skabe en ønskværdig fremtid. Dette forudsætter en forståelse af fremtiden, som

en proces af at blive til, formes og skabes (Brannen & Nilsen 2002; Carabelli & Lyon 2016). Det indikerer også, at det er op til den enkelte at skabe fremtiden. Men som tidligere nævnt indikerer Cooks (2016) studie, at kontrol af fremtiden knytter sig til den nær og kortsigtet fremtid, som forekommer forudsigeligt og kontrollerbart.

2.4.3 Fremtid og planer

En af de måder man kan holde sin fremtid under kontrol, er ved at gøre sig overvejelser om den i første omgang, så man dermed også kan tilrettelægge planer eller målsætninger.

Unge som ikke har gjort sig overvejelser om deres fremtid føler sig i tvivl ift. deres valgprocess. Fordi manglende overvejelser om fremtiden kan være med til at byrde individet med tvivl og usikkerhed (Juul & Pless 2015). Hvad der ellers kan drive til tvivl og usikkerhed er ringe tillid til egne kompetencer og muligheder. Det betyder at man ser fremtiden som mindre tryk, og at eventuelle udfordringer i fremtiden ikke vil løses ved ens egen indsats eller andres hjælp (Sørensen 2016: 49f). Det kan bevirke til, at studerende søger mod trygge og nære rammer, hvor deres drømme handler om at etablere en familie med mand, børn og hus, fremfor at påtage sig at forfølge drømme, som måske vil fejle (Katznelson & Pless 2006: 48).

Har man ingen overvejelser, har man dermed heller ikke sat målsætninger for sin fremtid. Som Sørensen (2016: 60) belyser, så kan manglende planer og ønsker til specifikke arbejdsstillinger efter endt uddannelse, som man kan arbejde sig frem imod, gøre fremtiden diffust og usikkert ift. ens placering på arbejdsmarkedet samt drive til en ligegyldighed og tilbageholdenhed ift. fremtidige arbejde. Har man derimod gjort sig overvejelser om mulige fremtidshorisonter, så kan det reducere den usikkerhed, der kan følge med en valgprocess (Juul & Pless 2015). Det ruste individet til at planlægge og håndtere fremtiden på sådan en måde, så ens fremtid ikke forekommer usikkert og skræmmende. Det at sætte mål, som man kan efterstræbe, skaber også lyst og motivation til at gøre en indsats (Sørensen 2016: 60).

Modsat viser Carabelli & Lyon (2016), at selvom unge lægger vægt på at have planer og mål for fremtiden, og fremtidsplaner kan gøre fremtiden mere afgjort, så er planer i sig selv ikke direkte oversat til orienterende handlinger. Derfor er planer utilstrækkeligt til at realisere det værdifulde, som efterstræbes. Det at have planer for sin fremtid kan ikke give løfter om, at målet vil realiseres,

fordi planer kan ændres. Planer kan være rettet mod fremtidige værdier og den person man vil blive, og kan virke som en guideline (i lighed med Sørensen (2016)). Derimod kan det at sætte planer eller målsætninger gøre tilværelsen beroligende ved at give en forestilling om, at der er taget højde for fremtiden. Den kan styre og til dels begrænse den angst man kan have (i nutiden) ift. fremtiden (Carabelli & Lyon 2016), yderligere kan det gøre den enkelte optimistisk ift. fremtiden (Braungart & Braungart 1996).

Opsummerende kan der siges at fremtidsplaner ikke giver forsikringer om at den enkeltes mål vil realiseres, men det kan gøre tilværelsen beroligende, reducerer angst, usikkerheden og tvivl ift. fremtiden, gøre fremtiden mindre skræmmende, og skabe grobund for motiverede handlinger, som kandidatstuderende kan arbejde sig frem imod.

2.5 Specialets bidrag

Der har været forskellige teoretisk tilgang til feltet. Nogen har anvendt socialdifferentierings teori på at forklare karrierevalg med udgangspunkt i Pierre Bourdieu (Hodkinson & Sparkes 1997). Andre har kombineret socialdifferentiering med individualiseringsteorien (Katznelson & Pless 2006). Individualiseringstemaet har haft en central placering i studier af unge og ungdomskultur (Levinsen 2006; Cuzzocrea & Collins 2015: 138; Cook 2016: 518). Det skyldes, ifølge Klaus Levinsen (2006: 46), antagelsen om at de nye tendenser af strukturelle forandringer mellem individ og samfund har en stærkere gennemslagskraft i de unge generationer.

De forskellige tilgange kan være fine at anvende, men i nærværende speciale er formålet at belyse, hvordan den enkelte kandidatstuderende forholder sig til sin fremtid, og hvordan dette kan forstås ud fra de samfundsmæssige ændringer. Derfor læner jeg mig mest op ad individualiseringsperspektivet. En aktør orienteret tilgang, giver indblik i kandidatstuderendes oplevelser, intentioner, ønsker og forventninger til fremtiden. Men for at undgå at se overgangen fra uddannelse til arbejde kun ud fra individets perspektiv, vil jeg tage højde for den kulturelle dimension, som Jørgensen (2009) argumenterer for, da det også handler om en kulturel transformation. En succesfuld overgang fra uddannelse til arbejde handler om udviklingen af

identiteten, der understøtter individets håndtering af risici og usikkerhed, som kan opstå i livsforløbet (Jørgensen 2009: 69, 78).

I Dansk kontekst har man hidtil lagt mere fokus på ungdomsgruppers fremtidsforventninger, forstået som unge i folkeskoler og gymnasier, end studerende på LVU. Ift. universitetsstuderende, særligt kandidatstuderende, har forskningen af denne gruppes fremtidsforventninger været underbelyst. Dette gælder især undersøgelser, som tager udgangspunkt i universitetsstuderendes egne perspektiver (se også Sørensen 2016: 25). Der er således behov for at nuancere billedet af, hvordan kandidatstuderende håndterer deres fremtid i Danmark. Dette gør det særligt relevant ift. nærværende speciale at undersøge de håndteringsstrategier som studerende måtte gøre brug af for at imødekomme deres forventninger til fremtiden, især hvad angår udvikling af identiteten. Dog uden at negligere de strukturelle og kulturelle forudsætninger. Specialet bidrager således med at belyse kandidatstuderendes forventninger og håndtering af fremtiden.

Kapitel 3: Metodiske overvejelser

Kapitlet indledes med en beskrivelse af litteratursøgningen og den adaptive tilgang, hvorefter afsnit om semistruktureret interview og virtuelinterview følges. Der vil undervejs i beskrivelserne indgå mine refleksioner af interview situationen, fordele og ulemper med metodetilgangen samt problematikkerne af brugen af virtuelinterview. Ligeledes vil en operationalisering af interviewguiden indgå, rekruttering af informanter samt en præsentation af disse. Efterfølgende forekommer afsnit med transskribering, kodning og analysestrategi. Kapitlet afsluttes med mine etiske overvejelser gennem hele arbejdsprocessen. Desuden vil afsnittet indeholde hvilke overvejelser jeg har gjort ift. Kvalitetssikring af specialets data og rammer. Disse kvalitetskriterier præsenterer jeg løbende undervejs i de forskellige underafsnit.

3.1 Litteratursøgning

Litteratursøgningen har haft flere processor: søgning, selektering, læsning og afrapportering. Jeg gennemgik diverse litteratur om emnet for at finde orienterende begreber. I BILAG 1 har jeg vedlagt et skema, der viser min søgning på *google scholar* og *sociological abstract*. Der indgår søgeord og afgrænsningerne af søgeordene i BILAG 1. Derudover har jeg søgt via *Primo* (aub.aau.dk) og *Den Danske Forskningsdatabase*. Alle søgeord og søgekombinationer er ligeledes søgt på via deres engelske begreber. Yderligere har jeg anvendt "snowballing" metoden ift. litteratursøgning, hvor jeg via referencerne til en bestemt artikel har fundet frem til andre og igen i disses referencer. Jeg har vedtaget både dansk, nordisk og international litteratur, hvor alle disse var forskningsbaseret. Jeg har afgrænset mig fra psykologiske studier og fremtidsforskning af futurister. Til at starte med havde jeg en eksplorativ litteratursøgning, hvor søgningen var meget bred. Efter jeg blev klogere på feltet, blev søgningen mere systematisk med det formål at undgå ufokuseret litteratur.

3.2 Forståelsesramme

3.2.1 Adaptiv tilgang

I specialet arbejder jeg ud fra Layders (1998) adaptive teori, da den forsøger at syntetisere, sammentænke og kombinere forskellige perspektiver på metodiske tilgange, videnskabsteoretiske antagelser og har et eklektisk forhold til teorianvendelse. Ifølge Layder kan den adaptive teori defineres som en tilgang der:

”anvender både induktiv og deduktive procedurer til at udvikle og udarbejde teori [...] Den hviler på en epistemologisk position, der hverken er positivistisk eller fortolkende [...] Den favner således objektivisme som subjektivisme i sine ontologiske grundantagelser [...] Den antager, at den sociale virkelighed er kompleks, multifacetteret, (lagdelt) og tæt sammenpresset [...] Den fokuserer på de mangfoldige forbindelser mellem menneskelige handling, sociale aktiviteter og social organisation (strukturer og systemer)” (Layder citeret i Jacobsen 2012: 283; se også Layder 1998: 133).

I den adaptive tilgang er teori og empiri i tæt sammenspil med hinanden og under vedvarende vekselvirkning. De anses som redskaber, der kan revideres og modificeres i sammenspil med det empiriske materiale (Jacobsen 2012: 261f). Det betyder også, at der ligger en implicit antagelse om, at teorier kan være fejlbarlig og en vekselvirkning mellem empiri og teori er essentiel for at syntetisere og modificere teorier. Jeg argumenterer således for, at den adaptive tilgang er hensigtsmæssig, fordi tilgangen gør det muligt at anvende en forudgående teoretisk ramme, som undersøgelsens empiri kan skrives ind i og gøres meningsfuld, hvor nye teorier og begreber kan inkluderes i analysen og bidrage til forbedringer og modificeringer af de eksisterende teoretiske forståelser (Layder 1998: 153). I analysen viste det sig, at de anvendte teorier ikke kunne forklare det hele, hvorfor jeg har inddraget nye teoretiske perspektiver, der hvor det har vist sig relevant for at flere nuancer indfanges (ibid.: 19). Derudover har jeg under analyseprocessen forsøgt at sætte teorien i en dialektisk samspil med empirien, for at generere nye teoretiske perspektiver ud fra empirien, i.e. teoretisering fx. fremtidsdøre, base af sikkerhed, distancering, Villa Volvo og Vovse, trappe-håndtering, at bidrage og gøre forskel (Layder 1998: 19, 167; Jacobsen 2012: 266). Svaret på undersøgelsens problemformulering er således ikke reduceret til en induktiv eller deduktiv tilgang,

men har tværtimod haft fri bevægelse fra data til teori og vice versa (Layder 1998: 162-167, Jacobsen 2012: 266).

Den adaptive tilgang bygger på en ontologisk forståelse, at virkeligheden, både i analytisk og faktisk forstand, er inddelt i forskellige domæner. De er komplekst, lagdelt og indbyrdes afhængige eller relateret til hinanden (Jacobsen 2012:258f). Grundet den multifacetteret virkelighed kan den sociale virkelighed ikke forstås som en sammenhængende helhed, hvor én enkelt bestemt metodisk tilgang eller teoretisk perspektiv kan forklare al kompleksiteten (Layder 1998: 134). For nærværende undersøgelse betyder det bl.a., at forklaringerne er begrænset, da jeg undersøger feltet med én bestemt metode som kvalitativinterview. Fx. kan jeg ikke forklare generelle mønstre hos kandidatstuderendes forventninger til og håndtering af fremtiden. Ved at komme i dybden med målgruppens subjektive forståelser og oplevelser og sætte dem i samspil med eksisterende teori og empiri, kan undersøgelsens fund derimod bidrage til en analytisk generalisering (Layder 1998: 155; Jacobsen 2012: 282).

Kandidatstuderendes forventninger til og håndtering af fremtiden omhandler ét lag af den sociale virkelighed, hvor det refererer til det subjektive domæne, der omhandler individuelle oplevelser, forståelser, meningsskabelser og handlinger. Ambitionen i specialet er at finde et bindeled mellem målgruppens forventninger og håndtering af fremtiden, samt de samfundsmæssige forhold, som skaber rammerne for disse. Ønsket er at se på forholdet mellem aktør og struktur, og hvorledes kandidatstuderendes valg, beslutninger, forståelser og fortællinger kan relateres til strukturelle forhold. Ifølge Layder eksisterer samfundet både indeni og udenfor mennesket, og det objektive og subjektive sameksisterer i både tid og rum, og påvirker således hinanden gensidigt. Virkeligheden skal forstås som et sammenvævet netværk mellem subjekt og objekt relationer. Altså en vekselvirkning mellem subjektive forståelser, handlinger og oplevelser på den ene side og strukturelle faktoreres indvirkninger på den anden (Layder 1998: 27, 157; Jacobsen 2012: 262). Således er den adaptive tilgang fordelagtig, da den giver mulighed for at kontekstualisere individuelle handlinger og forståelser i større strukturelle og institutionelle sammenhæng, hvilket kan bidrage til at rækkevidden af min empiri kan substantiveres og udbredes (Jacobsen 2012: 284). For undersøgelsen betyder det, at kandidatstuderendes forventninger og håndtering af fremtiden sættes i relation til bestemte sociale og kulturelle sammenhænge fx aftraditionalisering, individualisering, fordi disse er forbundet med hinanden. Således relaterer jeg genstandsfeltet til

noget større end de enkelte aktører for dermed at løfte analysen op på et højere abstraktionsniveau, så der ikke kun fokuseres på de individuelle handlingsmæssige udtryksformer, men også på de strukturelle forhold (Jacobsen 2012: 272).

3.2.2 Orienterende begreber

Layder lægger vægt på anvendelsen af orienterende begreber, som forskeren benytter som rettesnor i sit arbejde. Orienterende begreber er værktøj i den adaptive tilgang, som bygger bro mellem de forskellige dualiteter. Begreberne henviser til både de objektive og subjektive aspekter, men også processuelle aspekter, fx. aftraditionalisering og individualisering (Jacobsen 2012: 273). Således anvender jeg orienterende begreber som: "Forventninger", "håndtering", "fremtid" og "det gode liv". Disse fire begreber tilbød specialet en retning at indlede en undersøgelse af studerendes fremtid samtidig med en åbenhed om, at nye emergerende begreber og perspektiver kunne fremkomme (Layder 1998: 112f.). Begreberne har guidet undersøgelsen og den teoretiske tænkning samt bidraget med at opretholde en rød tråd. Derudover har de bidraget med en fortolkningsramme, som analysen fortolkes i samt etableret et fundament for videre elaborering af teoretiske ideer (Layder 1998: 129, jf. Kapitel 4).

Yderligere har de fire begreber været med til at forme undersøgelsens interviewguide og vejledt litteratursøgningen. Begreberne er mine kernekoncepter, som analysen også er inddelt efter. Efterfølgende, ved en gennemgang af litteraturen og en indledende fase af kodning samt analyse, blev disse orienterende begreber udvidet således, at der er dukket andre satellitbegreber op (Layder 1998: 117):

- Forventninger: "planer", "målsætninger" og "ønsker"
- Håndtering: "livsplanlægning", "kontrol", "risiko", "kalkulation"
- Fremtid: "usikkerhed", "risiko", "tvivl" og "følelser" (angst og frygt)
- Det gode liv: "autenticitet", "selvrealisering"

Disse satellitbegreber indgår i en teoretisk ramme, der beskriver forholdet mellem individ og samfund: individualisering (social forandringsproces).

Satellit begreber, som hører under "håndtering" og "forventning" henviser til det Layder kalder for "adfærdsmæssige koncepter" (1998: 84-88), fordi de beskriver individets adfærd samt attitude ift. fremtiden.

Informanternes forventninger (ønsker og planer) til fremtiden, handler også om den identitet de forsøger at opnå. Derfor bliver identitet og realisering af denne også et orienterende begreb, der skal holdes in mente. Disse to indgår i relation til autenticitet og indenfor rammen af "Det gode liv" (jf. Kapitel 4). Som jeg indledte opgaven (Afsnit 1.1), så handler studerendes fremtidsforventninger også om det liv, de gerne vil opnå i fremtiden.

Derudover har jeg "brobyggende/medierende" begreber (Layder 1998: 92f), som fremhæver dualiteten mellem aktør og struktur. Disse begreber er også en del af min interviewguide; "familie", "arbejde" og "karriere". I undersøgelsen refererer disse begreber på den ene side til subjektive ønsker og planer, og på den anden side til de objektive sociale betingelser, som skaber rammerne for den enkeltes forventninger.

3.3 Dataindsamling

3.3.1 Semistruktureret virtuelle interviews

Specialets interessefelt er at undersøge kandidatstuderendes forventninger til fremtiden som en relativ åben kategori. Derfor mener jeg, at det bedst vil komme til udtryk med en kvalitativ metodisk tilgang. Jeg gør brug af semistruktureret interviews som metodisk redskab, da dette, på eksplorativ vis, tillader mig at undersøge målgruppens forventninger til og håndtering af fremtiden. Jeg gør først og fremmest brug af denne kvalitative tilgang, da dens mangfoldighed afspejler sig i vekselvirkningen mellem teori og empiri (Jacobsen et al. 2012: 17), hvilket er passende ift. den adaptive tilgang, som fordrer en vekselvirkning mellem teori og empiri (Jacobsen 2012: 261f, 265; Layder 1998: 157, 167). For det andet egner metoden sig til nærværende undersøgelse, da interessen er at forstå de gensidige forhold mellem studerende og deres omgivelser samt forsøge at teoretisere (Järvinen & Mik-Meyer 2017: 10f.).

Semistruktureret interviews er hverken for åbent eller for lukket, hvilket er en fordel, eftersom det giver mig mulighed for at styre interviewets forløb, men giver også informanten mulighed for at snakke frit indenfor givne rammer ift. forventninger, håndtering og fremtid. Således kan jeg gå i dybden med informanternes forståelser og tanker og dermed nå ind til såkaldte "mættede" beskrivelser (Kvale & Brinkmann 2009: 45, 126). Dette bevirker også til en forståelse af informanterne som rationelle og meningsskabende individer, som skaber sammenhæng mellem deres nutidige praksisser (håndtering) og fremtidsforventninger. Interviewformens fleksible tilgang tillader, at jeg kan stille opfølgende og uddybende spørgsmål, som retter sig mod forudgående eller emergerende temaer fx arbejde, familie osv. Dette sikrer, at jeg når gennem centrale temaer og eventuelt forfølger blinde vinkler, som højner specialets interne validitet ved at validere gyldigheden af informanternes svar.

Jeg er opmærksom på min rolle som interviewer og betydningen heraf for informanterne, i.e. interviewereffekt (Ibid.: 19f). Jeg argumenterer for, at min egen baggrund som kandidatstuderende har haft både fordele og ulemper for interviewsituationen således at informanterne ikke følte, at de snakkede med en "fremmede", men med en "insider". På den ene side har min rolle hjulpet med at skabe tillid mellem mig og mine informanter både før og under interviewet, som gjorde at der var flow i vores samtaler, og at informanterne var mere tilbøjelige til at åbne sig op omkring deres tanker. På den anden side er ulempen at jeg potentielt set kan blive påvirket og se bort fra visse resultater og lægge vægt på andre perspektiver som ligger mig nær (Ibid.: 93). Dette skaber validitetsproblemer ift. overholdelse af den videnskabelige kvalitet af den viden, som afrapporteres. For at imødekomme dette problem har jeg forsøgt at holde en professionel distance informanterne og jeg imellem. Derudover har jeg forsøgt at være lyttende, åbensindet og bringe min "naivitet" på spil for at informanten ikke skulle fornemme en magtforhold (Ibid.: 50).

Virtuelle interviews og interviewsituationen

De semistruktureret interviews er desuden foregået vha. onlineplatforme som Skype og Messenger. Valget om at bruge virtuelle interviews skyldes den aktuelle Covid-19 situation i samfundet, som gjorde det besværligt at rekruttere personer til et ansigt-til-ansigt interview. Virtuelt interview er efterhånden blevet en almindelige praksis som en alternativ til almindelige ansigt-til-ansigt interviews (Kvale & Brinkmann 2009: 169; Lo Lacono et al. 2016). Fordelen ved virtuelle interviews er, at rekruttering samt dataindsamlingsprocessen bliver mindre tidskrævende og ressourcefyldt,

eftersom den geografiske mobilitet, som et almindeligt interview kræver, udviskes (Lo Lacono et al. 2016). Det giver også informanterne muligheden for at vælge det sted, hvor de kan føle sig tryk for at udføre interviewet i behagelige omgivelser uden nogen omkostninger, hvilket kan bevirke til at de kan åbne mere op. Ulempen er dog, som jeg oplevede under et interview, at informantens frihed til at vælge behagelige og trygge omgivelser kan potentielt bevirke til forstyrrelser af interviewet. Fx. blev interviewet med af Carsten (BILAG 7) afbrudt, da hans hund begyndte at gø, hvor han skulle få den til at falde til ro. Dette resulterede i, at spørgsmålet skulle gentages, da Carsten mistede fokus. Derudover kan mange af nuancerne, som kan hentes i et ansigt-til-ansigt interview gå tabt. Fx. adgang til ikke-sproglige informationer som gestusser, vil blive vanskeligt at begribe (Kvale & Brinkmann 2009: 169f). På trods af dette er det min vurdering, at det har haft mindre relevans for min undersøgelse, da forskningsemnet hverken er sensitivt eller fordrer til at forstå og anvende den viden, der kan indhentes ved involvering af den kropslige dimension. Derimod oplevede jeg, at informanterne havde nemt ved at udtrykke og præsentere sig selv, som underbygger Sullivans (2012), argumentation om, at informanter kan have nemmere ved at udtrykke aspekter af selvet via. virtuelt interview frem for almindelige interviews.

3.3.2 Interviewguide

Jeg er bevidst om, at undersøgelsens kvalitative fremgangsmåde gør det vanskeligt at forestille sig, at andre umiddelbart kan gentage dataindsamlingen og opnå samme resultater og dermed svækkes specialets reliabilitet. Selvom reliabiliteten ikke kan sikres fuldstændig, har jeg alligevel skabt gennemsigtighed, som en del af interviewundersøgelsen, ved at have udformet en interviewguide (BILAG 2). Dels som en rettesnor for interviewsituationen og dels for at højne undersøgelsens reliabilitet, så andre kan få en indsigt i de temaer, spørgsmål og underspørgsmål, som jeg har anvendt. Dermed kan de danne sig et indtryk af reliabiliteten og evt. anvende samme fremgangsmåde (Kvale & Brinkmann 2015). Interviewguiden er eksplorativ funderet og delvis teoretisk influeret, og har dannet rammen for temaerne med det formål at besvare problemformuleringen (Kvale & Brinkmann 2015: 119-125). Interviewguiden er inddelt i: En informationsdel (briefingen); en præsentationsdel, hvor informanterne præsenterer sig selv; tre hovedtemaer, hvor der bliver spurgt ind til deres forståelse om, forventninger til og håndtering af fremtiden; deres forståelse af det gode liv og afslutningsvis en afrunding (debriefing).

Før optagelsen af interviewet får Informanterne en briefing om interviewets forløb, formål og varighed. Dette indebærer information om mig, som interviewer og andre praktiske informationer om anonymitet, optagelse etc. Derudover information om temaerne som interviewenes omdrejningspunkt, for at gøre informanten bevidst om rammerne for interviewet. Interviewet indledes med en kort information om informanten, hvor der bliver spurgt om alder, bopæl, uddannelse samt hvorfor den valgte uddannelse. Efterfølgende er der fokus på tre hovedtemaer: 1) Fremtid, 2) forventning og 3) håndtering. Fremtid og forventning er mere åbne kategorier, hvor håndtering er delvis inspireret af teori og eksisterende forskning. Derudover er der et undertema: Det gode liv. Dette undertema er inddraget for at afdække hvad et godt liv er for de enkelte informanter, som kan skabe rammerne for deres forventninger til fremtiden. I guiden (BILAG 2) forekommer en operationalisering under hvert tema.

Spørgsmålene i guiden er formuleret åbent og fleksibelt, så informanten kan bringes på banen og udtrykke sig med egne ord indenfor givne rammer, hvor jeg får mulighed for at stille opfølgende spørgsmål (Kvale & Brinkmann 2015: 126). Rækkefølgen af spørgsmålene kan variere under interviewet, hvilket bevirker til at interviewprocessen vil få et naturligt flow og sikre informantens tilpashed under situationen. Jeg har gjort brug af et pilotinterview for at kortlægge de centrale aspekter ved undersøgelsens emne, øve egne færdigheder samt afprøve den teoretiske referenceramme, som er med til at højne reliabiliteten (Kvale & Brinkmann 2009: 138).

Der er sket få justeringer af interviewguiden efter dette pilotinterview. Spørgsmålet "*har du nogle særlige forventninger til din egen personlige fremtid?*" er efterfølgende ændret til "*hvilke forventninger har du til din egen personlige fremtid?*" (BILAG 1). Fordi den sidstnævnte indebærer en implicit antagelse om, at informanten har forventninger, og dette kan i særlige tilfælde fremprovokerer informanterne til at komme med dybere beskrivelser end at svare "ja" eller "nej". Selvom nogle informanterne i forvejen ikke har gjort sig tanker, kommer de løbende til at gøre sig tanker under interview processen som en del af deres selvfortælling.

3.3.3 Rekruttering og præsentation af informanter

Rekrutteringen af informanterne er foretaget gennem 1) mit eget netværks netværk, 2) gennem facebook-grupper og 3) vha. sekretariatet ved sociologistudiet på Aalborg universitet. Der blev afsendt en hvervemail (Se BILAG 3) med en kort information om interviewets formål, de efterspurgte individer (fx Kandidatstuderende på 1. og 2. årgang), interviewets længde, interviewets form/lokation og information om anonymitetssikring. I nedenstående skema præsenteres de 9 informanter, som blev rekrutteret.

Navn	Alder	Studie og semester	Bopæl	Køn
Zarina	26 år	Economics and business administration v/SDU Odense 8. semester	Odense	Kvinde
Ella	24 år	Sociologi v/Aalborg universitet 8. semester	Aalborg	Kvinde
Markus	24 år	It & Ledelse v/ Aalborg universitet 8. semester	Aalborg	Mand
Carsten	25 år	Statskundskab v/Aarhus universitet 8. semester	Aarhus	Mand
Lisa	25 år	Sociologi v/Aalborg universitet 10. semester	Aalborg	Kvinde
Emran	23 år	Økonomi v/Aalborg universitet 8. semester	Aarhus	Mand
Mette	25 år	Statskundskab v/Aarhus universitet 10. semester	Aarhus	Kvinde
Oskar	25 år	Læring og forandringsprocesser v/Aalborg universitet	Aalborg	Mand

		8.semester		
Tilde	29 år	Sociologi v/Aalborg universitet Dimittend (Tilde var på interview tidspunkt færdiguddannet for 2 dage tilbage)	Aalborg	Kvinde

3.4 Databehandling

3.4.1 Transskription, kodning og analysestrategi

Transskription

Alle informanter er blevet anonymiseret og tildelt fiktive navne for at imødekomme de etiske retningslinjer i forskningen. I den transskriberede tekst er "X" interviewerens og "Y" informantens. Transskriberingen af interviewene indeholder som regel ikke ordgentagelser og pauser. Dog er der passager, hvor jeg har medtaget pauser, eftersom jeg argumenterer for, at de er vigtige for at få en meningsfuld og sammenhængende forståelse af udtalelserne, og for ikke at udføre analytisk vold i analyseprocessen. Pauserne er markeret med "...". Jeg har undladt at medtage fyldord som; "du ved", "ikke også", "altså", "jo", "hvad hedder det" etc. Interviewene er således ikke transskriberet ordret, fordi fokuset ikke er på interaktionen, på det sproglig eller psykologiske aspekter (Kvale & Brinkmann 2009: 209). Nogle steder er ordstillingerne byttet om for at konstruere en grammatisk korrekt sætning, der kan tydeliggøre meningen. Dette er gjort ift. barmhjertighedsprincippet, og for at følge etikken om ikke at fremstille informanterne som mindre begavede (Ibid.: 81).

I transskriberingerne forekommer der nogle steder: "[]", hvilket henviser til dårlig lyd kvalitet, hvor det ikke er til at forstå. Andre steder forekommer "()", som indikerer bemærkelser, der henviser til noget bestemt, der tidligere er talt om som fx (arbejde) eller informantens måde at udtrykke sig på som fx (griner). Dette er vedtaget, da det er med til at nuancere udtalelsen og fremhæve ironi få steder (Ibid.: 200), og dermed kan udtalelsen fortolkes i dens respektive kontekst.

Kodning

Jeg har kodet interviewene i Nvivo. Jeg har kodet efter mine orienterende begreber som tidligere nævnt under afsnit 3.2.2. Praktisk set så er kodningsarbejdet opdelt i flere faser; en indledende fase som Layder kalder for primitiv fase; et systematisk fase; og sluttelig en fase hvor der skabes kernekoder og "satellitkoder" som kan relateres til hinanden (Jacobsen 2012: 268; Layder 1998: 53). Specialets kodning har været åbent og har haft flere faser. Dermed er den konstant videreført for at udvikle begreber og kategorier med inddragelse af eksisterende teoretiske begreber samt en genlæsning af eksisterende litteratur. Kodningen har formet nogle kategorier, som er opstået ad hoc under analysen, hvor de bl.a. er hentet fra informanternes egne sproglige udtryk (fx. Fremtidsdøre, En base, Trappe osv.) (Kvale & Brinkmann 2009: 223ff.)

Analysestrategi

Analysestrategien indebærer en tværgående tilgang, hvor jeg har analyseret på tværs af specialets informanter. Temaerne er kommet frem ved en gennemgående vekselvirkning mellem teori og empiri ved brug af den adaptive forskningstilgang. Jeg har gjort brug af mine orienterende begreber som guideline, der organiserer min indsamlede data og dermed sorterer de relevante informationer fra de informationer, som vil være mindre relevant for dette speciale (Layder 1998: 108f, 112). Resultatet af denne analyseproces er en analyse, der er inddelt i fire dele efter mine kerne orienterende: 1) det gode liv, 2) forventninger til fremtiden, 3) forståelsen af fremtiden, og 4) håndtering af fremtiden.

Citaterne som er inddraget i analysen, er udvalgt på baggrund af deres variation, nuancer og deres typiske karakter, som giver et billede af de generelle opfattelser i empirien (Järvinen & Mik-Meyer 2017: 16f). Derudover har jeg forsøgt at udvælge citaterne pba. de centrale analytiske fund. I analysen refererer jeg til citaterne med tilknyttet fiktive navn og sidetal fx: "Tilde s: 8". Dette refererer til interviewet med Tilde på side 8 i den transskriberede tekst. I løbet af analysen har det vist sig at empirien fremhævede andre interessante teoretiske perspektiver som ikke er blevet inddraget under teoriafsnittet. Jeg har valgt at inddrage disse nye perspektiver i analysen, for at teoretisere de analytiske fund.

3.5 Ethiske overvejelser

Eftersom etik er central i enhver form for forskning, har jeg også haft etiske overvejelser gennem min arbejdsproces før, under og efter dataindsamlingen (Kvale & Brinkmann 2009: 80-82, 86-95). Under rekrutteringsprocessen, blev informanterne informeret om undersøgelsens formål. Dette indebar bl.a. specialets undersøgelsesspørgsmål, dog uden at give den specifikke problemformulering og for meget information for at undgå mulige bias og validitetsproblemer. Informanterne fik at vide, at undersøgelsens mål er at forstå deres tanker til fremtiden, deres forventninger til og håndtering af fremtiden. Yderligere var de også informeret om, at jeg vil spørge ind til deres studie, dog uden at vide at det specifikt handler om deres valg af uddannelse. Med denne information blev der både sørget for, at informanterne kunne få indsigt i interviewets formål samt give samtykke til frivillige deltagelse (Kvale & Brinkmann 2009: 89f.).

Inden interviewets start fik informanterne en briefing om: 1) Mig som interviewer og min baggrund som kandidatstuderende; 2) interviewets formål og forløb; 3) anonymitets sikring; 4) retten til at tilbagetrække deres svar til enhver tid (under og efter interviewet); 5) retten til at ikke besvare nogle spørgsmål og stoppe interviewet og 6) tilladelse om at optage. Disse blev fremført for at imødekomme fortrolighed, informeret samtykke og frivillig deltagelse (Kvale & Brinkmann 2009: 89ff). Anonymiseringen fordrer dog en etisk udfordring, da anonymiseringen ikke er totalt, da jeg selv kan identificere dem i mit data. Jeg har i stedet stræbt efter, at de ikke kan genkendes af andre ved, som tidligere nævnt, at give dem fiktive navne. Selve anonymiseringen har haft til formål at fungere som en balance mellem beskyttelse af informanten og vedligeholdelsen af min empiris kvalitet og helhed. Alle interviews blev afrundet med en debriefing for at inddrage informanternes kommentar, synspunkter og indflydelse samt undersøgelsens formål i detaljeret form. Informanterne blev derudover informeret om deres ret til at få udleveret den færdig undersøgelse. For at imødekomme fortrolighed blev lydoptagelser opbevaret i min personlige computer og efterfølgende slettet, når transskriptionerne var fuldført for at sikre, at dette ikke skulle komme ud i offentligheden (Kvale & Brinkmann 2009: 89ff.).

Kapitel 4: Teori

Følgende afsnit vil handle om strukturelle ændringer set fra Giddens perspektiv, hvor jeg vil supplere med Bauman og Becks perspektiv. Dernæst vil der følge et afsnit om "fremtid", hvor forskellige perspektiver om fremtid henholdsvis, præmodern, moderne og senmoderne perspektiver belyses. Efterfølgende vil jeg kortlægge, hvad der menes med "kolonisering af fremtiden", og hvordan dette er en måde at håndtere fremtiden på. I den næste del vil jeg gå til værks om det gode liv, autenticitet og identitet. Som det vil blive belyst, så hænger disse forskellige kategorier sammen. Der vil blive argumenteret for, at det gode liv er den overordnede ramme, der refererer til autenticitet, som skaber rammen for den enkeltes selvidentitet og realisering af dette.

4.1 Ny modernitet—Betingelser i nutidens samfund

Som beskrevet i Kapitel 1, så er der nye strukturelle forhold, som studerende lever under. Samtiden bliver karakteriseret af sociologiske teoretikere om at være uforudsigelige, uvis og usikker. Ifølge Bauman lever vi en flydende modernitet, hvor alt, der var solid og fast, er blevet flydende. Der findes ikke længere en sikker base, hverken i familie eller i fremtidige livsbaner (Bauman 2007; Bauman 2002; Rasborg 2013). Dette vil jeg forholde mig kritisk til, da alt ikke er så flydende (og måske fordampende), som Bauman mener. Der er snarere tale om holdepunkter med nye regler og afhængigheder.

Modernitetsteoretikere som Giddens (2004a), Beck (1997; Beck & Beck-Gernsheim 2001) og Bauman (2007; 2006) foreslår, at individualiseringsprocessen har ændret forholdet mellem individ og samfund, hvor individer er frisat fra rigide rammer og har flere valgmuligheder (se også Rasborg 2013: 12). På den ene side har det bragt os nye muligheder, som vi kan gøre brug af ved at udforske og realisere os selv. På den anden side har det forværret vores daglige liv med konstante valg og fravalg vedrørende, at hvert valg kan medføre forskellige resultater og/eller konsekvenser (Bauman 2007: 3-5; Giddens 2004a; Rasborg 2013:). Det er spørgsmål som; "hvordan skal jeg leve?", der må besvares gennem dag-til-dag-beslutninger (Giddens 2004a: 26). Eksempelvis hvilken uddannelse skal jeg vælge? Hvad vil jeg med min uddannelse? Hvad skal jeg arbejde med?

I takt med at samfundet forandres pba. aftraditionalisering, så mener Giddens, at dette også medfører en stigende Individualiseringsproces, som skaber usikkerhed og mangel på tryghed ift. fastlagte livsforløb, traditioner og sociale bånd (Giddens 2004a; 2004b: 91-107). Som han fremfører: *“Modernity destroys tradition.”* (Giddens 2004b: 91). Det, at han fremfører *“destroys”*, belyser Giddens synspunkt på, at der er tale om en proces, og at moderniteten ikke har udvisket traditioner fuldstændigt—dermed aftraditionalisering (social proces). Traditioner er ikke helt forsvundet, og i nogle kontekster *“blomstrer”* de (Giddens 2004b: 100). Traditioner, sociale bånd, relationer, fællesskaber, livsbaner, identitet etc. var derimod noget, der på forhånd var givet, men er nu op til den enkelte at skabe for sig selv. Det er således også op til den enkelte at overveje de muligheder, dilemmaer og risici, der kan være forbundet med et valg og beslutning. Dette var tidligere overladt eksterne faktorer (fx sociale klasser, religioner etc.), som gav en fornemmelse af sikkerhed. Bauman fremfører lignende, ift. øget valgmuligheder, at det er op til den enkelte at skabe sig et liv, og være bærer af eventuelle fiaskoer (Bauman 2006: 15, 83). Der kan være risiko koblet til de mange valgmuligheder. Som følge af dette kan der være tvivl og angst koblet til vores beslutninger, fordi frihed og dermed frie valgmuligheder sker på bekostning af sikkerheden (Bauman 2007: 8-9; Rasborg 2013: 20). Set fra dette perspektiv, så bliver fremtiden også et område præget af usikkerhed, risiko, tvivl, angst og frygt. Men hvad er fremtid? Nedenstående afsnit er et forsøg på at skitsere et sociologisk perspektiv på fremtid.

4.2 Fremtid

Fremtid omhandler en temporalitet, i.e. en tid som ligger længere fremme end den tid, som vi befinder os i. Det er et flyvsk fænomen og kan siges at være i konstant fremgang. Fordi tid bevæger sig kun frem. Når der nævnes fremtid, kan det være ét sekund fra nu, såvel som 10 år fra nu.

I forlængelse af modernitet som tidshistorie, skriver Bauman: *“Relationen mellem tid og rum skulle fra nu af blive processuel, omskiftelig og dynamisk, ikke forudbestemt og fast.”* (Bauman 2006: 147). Selvom Bauman skriver dette i forhold til den tidlige modernitet (han kalder det for *tung modernitet*), giver det en god forståelse af, at fremtid i nyere tid er omskiftelige og dynamisk, og ikke forudbestemt og fast. Fremtid er før i tiden blevet karakteriseret med positive konnotationer;

vækst og ekspansion (Bauman 2006: 150). Hele den vestlige civilisation er karakteriseret ved ordet "fremskridt" (Von Wright 1994: 32). På den anden side er det, ifølge Von Wright, en myte, at fremtiden altid bringer fremskridt med sig. Fremtiden er ikke nødvendigvis altid lige med bedre tider. Hvordan, målgruppen anser dette, må vise sig i denne undersøgelse. I nedenstående afsnit vil jeg vise hvordan fremtiden opfattes nu, i modsætning til før.

4.2.1 Fremtiden før og nu

I den præmoderne epoke, blev fremtiden anset som lukket, determineret på forhånd (af eksterne faktorer fx religion og traditioner) og ude af individets kontrol til at manipulere med. Der var en fornemmelse af en kontinuitet mellem fortid og nutid, hvor fremtiden blev skabt pba. fortiden (overleveringer af generationers traditioner, religioner etc.) (Cook 2018: 11ff.). Under modernisering var traditionerne delvis bevaret i form af praksisser og trosforestillinger af nationalisme (Cook 2018: 24). Konstruktionen af tiden blev muligt, som gjorde, at tiden og dermed fremtiden kunne struktureres, kontrolleres og manipuleres med en lineære opfattelse af fremskridt (Cook 2018: 14f.; Bauman 2006: 144ff.). Det betyder samtidig, at fremtiden blev anset som ikke-determineret, men åben for menneskelige manipulation.

Under senmodernitetens vilkår, i takt med en stigende individualisering og aftraditionalisering, hvor traditionen var "limen", der forbandt fortiden med fremtiden, bliver fremtiden i stigende grad skilt fra fortiden. Den lineære kontinuitet mellem fortid og fremtid, bliver brudt, hvilket gør, at individer ikke relaterer fremtiden til deres fortid. Hvorimod fremtiden før i tiden var givet på forhånd af eksterne faktorer, er den nu, i takt med aftraditionalisering og individualisering op til den enkelte at skabe og forme under vilkår af usikkerhed og mange muligheder, hvoraf disse konnotationer også tilskrives fremtiden nu (Giddens 2004a; Bauman 2006). Spørgsmålet er imidlertid, hvordan kan individet skabe, forme og kontrollere det uvisse og usikre?

4.2.2. Kolonisering af fremtiden—et perspektiv

I tråd med det ovenstående, hvor fremtiden anses for være usikker og præget af mangfoldige muligheder, betragter Giddens fremtiden som et terræn af hypotetiske muligheder:

"I takt med at fremtiden grundlæggende betragtes som ukendt og umulig at skabe viden om, og efterhånden som den i stadig større udstrækning bliver skilt fra fortiden, bliver denne

fremtid et nyt terræn--et territorium af hypotetiske muligheder. Når det først er etableret, lader dette terræn sig kolonisere af hypotetisk tænkning og risiko-kalkulation” (Giddens 2004a: 134).

Det er fysiske områder, som man i historisk forstand har koloniseret og erobret i.e. landområder. Men hvad bliver koloniseret ifølge Giddens? Det gør et område af hypotetiske muligheder. Det er mulighederne, man koloniserer, men det er mulighederne i forskellige områder. Et muligt område kunne være arbejdsmarked, og mulighederne på arbejdsmarkedet, fx forskellige arbejdsstillinger. Mulighederne er hypotetiske, grundet den stigende usikkerhed, risiko og mange valgmuligheder, der tilknyttes fremtiden.

I takt med at fremtiden i større udstrækning bliver skilt fra fortiden, men forbindes derimod med nutiden, hvor den bliver “trukket” ind i nutiden og koloniseret i nutiden, så mener Giddens, at individer orienterer sig fremad for at styre deres egen fremtid. Her er de reflektive ift. de valg, som de træffer. Vha. deres refleksivitet reorganiseres nye viden og informationer, som de rutinemæssigt inddrager i deres handlingsmiljøer. Fremtiden koloniseres i nutiden ved at organisere de forskellige viden, som man indhenter (ibid.: 12,42) Disse viden skabes og hentes hos abstrakte systemer (fx ekspertsystemer). Kolonisering af fremtiden er “[...]en orientering i retning af kontrol med tiden”, såvel som “[...]afvisninger og tidsmæssige forskydninger, som forsøg på refleksivt at bringe fremtiden ind i nutiden” (ibid.: 107). Det betyder, at mine informanter kan afvise samt udskyde valg og målsætninger såvel som at træffe valg og sætte mål for at kolonisere fremtiden.

4.2.3 Risiko

Moderniteten har skabt en form for kritisk sans - støttet op af videns vished. Denne ”moderne kritiske fornuft”, som Giddens kalder det, indebærer et væsentlige element; tvivlen. Tvivlen trænger ind i individers hverdagsliv og udgør en generel eksistentiel dimension af den sociale verden (Giddens 2004a: 11). Det betyder, at tillid og risiko bliver afgørende faktorer, som studerende refleksivt overvejer, under vilkår med mange valgmuligheder og en usikker fremtid. Når de befinder sig i en tilstand af ambivalens, hvor tvivlen trænger igennem, og der må vurderes hvilke risici, der er tilknyttet til den eventuelle beslutning, eller hvilken tillids fundament, beslutningen hviler på.

I forbindelse med kolonisering af fremtiden får risikovurdering en fundamental betydning. Risiko omhandler fremtidige hændelser, som sættes i relation til nutidige praksisser (ibid: 137ff.). Det betyder, at risiko er tæt forbundet med tiden, fordi risiko knytter sig til hændelser, som endnu ikke er truffet. Derfor er risiko fremtidsorienteret, da disse hændelserne udspiller sig i en uvis fremtid (Rasborg 2019: 24). Risiko handler ikke om skæbne, men om valg. Det har at gøre med modet til at kaste sig ud i et nyt og ukendt område (fx fremtiden). Ifølge Peter L. Bernstein (citeret i Rasborg 2019: 23) handler risiko om: *“De handlinger, vi tør udføre, og som afhænger af, hvor frie vi er til at træffe valg.”* Det betyder, at risiko er tæt forbundet med vores handlinger, og på mange måder karakteriserer det vores menneskelige liv. Både Giddens (2004a: 12) og Beck (1997) betragter moderniteten som en risikokultur. Der påstås ikke, at livet er mere risikabelt end før, men at risici er allestedsnærværende, hvor refleksiviteten og strømninger af viden gør os bevidste om risici, som vi skal forholde os til (Giddens 2004a: 11, 148). Derudover imødekommer vi nye former for risici, som ikke var kendt for tidligere generation, og som vi selv må håndtere (Beck 1997).

4.2.4 Livsplanlægning

Da kolonisering af fremtiden åbner nye områder af risici (Giddens 2004a: 141), bliver strategiske livsplanlægning nødvendige for at håndtere fremtiden. Livsplanlægning er et redskab til at forberede fremtidige handlingers forløb, men det indebærer ikke nødvendigvis, at man strategisk planlægger hele sit liv. Pba. livsplanlægning kan den personlige tid håndteres (ibid.: 104ff.) Her kan den enkelte gøre brug af sin refleksivitet og anvende de relevante ekspertsystemer, som kan reducere usikkerhed og til dels minimere risikoen ved fremtiden. Yderligere kan disse systemer reducere angst ift. den usikre fremtid. De giver løftet om at sikre den enkeltes fremtid, så længe man har tillid til den i første omgang og sørger for at anvende den. Tillid er af fundamental betydning for den ontologiske sikkerhed. Det er et middel i interaktionen med ekspertsystemer, og det knytter sig også til risici, i den forstand, at det forudsætter modet til at kaste sig ud i det ukendte og uvisse (Giddens 2004a: 12). Nogle risici er institutionaliseret (Giddens 2004a: 141). Eksempelvis kan en form for institutionelle risikomiljø være arbejdsmarkedet og konkurrencen på arbejdsmarkedet, hvor risikoen, der tilknyttes dette, ikke forsvinder fuldstændig, da der kan være utilsigtede og uforudsete resultater. Ekspertsystemer kan desuden være uddannelsessystemet, A-kasser etc. For målgruppen gør det sig gældende, at de i forvejen er i uddannelse, og gennemførelse af

uddannelsen kan forøge deres livschancer, f.eks. via indkomst, arbejdsmuligheder, netværk etc. Hermed kan uddannelsen (ekspertsystemet) anvendes som et instrumentelt redskab, hvor uddannelsen kan blive en strategisk håndtering af fremtiden. Gennemførelse af en specifik uddannelse kan dog afgrænse og lukke de mange valgmuligheder, fx kan en ingeniør ikke arbejde som læge og vice versa. Det betyder, at livsplanlægningen må gennemtænkes og indgå under en konstant evaluering, en form for refleksiv kalkulation, om man vil.

4.3 Det gode liv

På samme måde som samfundet kan være en objektiv realitet, der påvirker individer, er individer også med til at reproducere og påvirke samfundet via deres hverdagshandlinger (Layder 1998; Rosa 1998). Ifølge Giddens kan det endda have globale påvirkninger (Giddens 2004a: 10).

Hartmut Rosa (1998) foreslår, at konceptet af det gode liv og forestillingen om det gode liv indhentes indenfor rammerne af et givent system. Det vil sige, at vores forståelse af det gode liv vil altid være påvirket, nærmest bestemt af det omkringliggende samfund, som en ramme, hvori det gode liv findes. Men det, der ligger ud over denne ramme, er uden for rækkevidde. I bogen *resonans* (2019) beskriver Rosa det gode liv i moderniteten som en ikke-subjektiv størrelse, på trods af at det er blevet et privatiseret emne, og socialt tabu at tale om det i en objektiv forstand, fordi *“alle må afgøre for dem selv, hvad et godt liv er”* (Rosa 2019: 4, 17ff.). Rosa forholder sig kritisk, og hans tese omhandler, at det gode liv ikke skal findes i autenticitet, men i resonans til omverden. Dette vil ikke blive berørt i opgaven. Det relevante er, hvad et godt liv er i moderniteten. Ifølge Rosa har moderniteten skabt en kultur, hvori det gode liv er kompatibel med samfundets ønsker. Individer orienterer sig mod at opnå ressourcer i forsøget på at efterstræbe et godt liv. De refererer til deres niveau af ressourcer, når de bliver spurgt, om de er lykkelige og har et godt liv. Det har ført til en kultur, hvor:

“[...] the ultimate goal in life is to optimize one’s resources: to advance one’s career; increase one’s income; become more fit, more healthy, and more attractive; enhance one’s knowledge

and abilities; expand and stabilize one's social network; gain recognition, etc.” (Rosa 2020: 3)

I bestræbelsen efter at optimere de ovenstående ressourcer, forsøger individer at orientere sig mod at sikre og udvide ressourcerne. Man forsøger særligt at udvide sine horisont af muligheder (Rosa 2019: 4). I et individualiseret samfund, med mange valgmuligheder, bliver det særlige interessant, hvad der vælges og fravælges for at opnå det ønskværdig. Mange af disse ressourcer relaterer sig til et succesfuld liv, ifølge Rosa. Det moderne koncept af et succesfuld liv drejer sig om ideen, at individer skal leve et autentisk liv i korrespondance med deres identitet (indre kerne, se Rosa 2019: 20f.) Det betyder, at det gode liv bliver anset i at findes i autenticitet.

4.3.1 Autenticitet og Identitet—institutionalisering

Autenticitet er en værdi for sig selv, men er også blevet en ramme, hvor selvet kan realiseres (Giddens 2004a: 19f.). Da frihed og autenticitet relaterer sig til hinanden, ligger byrden om autentisk selvrealisering hos individet, som selv skal navigere rundt i en verden med alternative muligheder, sørge for at realisere selvet inden for rammen af autenticitet og må bedømme, hvornår det er tilstrækkeligt (Rosa 2019: 20f.). Eftersom det gode liv kan være kulturel og samfundsmæssig betinget, bliver autenticitet ligeledes relativt afhængigt af en samfundsmæssige og kulturel kontekst. I dansk kontekst giver Anders Petersen (2016) et bud på, at autenticitet kan ligge i idealet om at præstere. At blive et præstationsindivid kan være en autentisk selvrealisering, men som Petersen også argumenterer for, kan præstationen som en autentisk realisering være problematisk, da det ikke er til at bedømme, hvornår det er tilstrækkeligt. Det er ikke til at vide, hvornår individet har opnået et “præstations” ideal. På samme måde som autenticitet er præstation en evig og uendelige proces, hvilket gør, at identiteten også bliver en livslang og konstant proces, som må revideres gentagende gange.

Præstation sker indenfor rammerne af samfundet, institutioner, og i konteksten af konkurrence, hvor det bliver et imperativ (fra det omkringliggende samfund), at præstere for at kunne konkurrere (Petersen 2016: 54ff.). Konkurrence kan hermed ses, som en af de strukturelle elementer af moderniteten, som er afgørende for, at den enkelte kan udvide sine ressourcer og dermed opnå det gode liv (autenticitet) (Rosa 2019: 21; Petersen 83ff.). Der må således forventes, at analysen af

kandidatstuderendes forventninger til fremtiden, kan belyse aspekter af dette; fx hvad der stræbes efter og hvorfor. Deres planer og ønsker for fremtiden bliver også et spørgsmål om identitet, i.e. "hvem vil jeg være?"—forventning, og et spørgsmål om, "hvordan identiteten kan skabes?"—håndtering af den. Dette er overladt til den enkelte om at udforske og realiserer under nye vilkår, hvor fremtiden anses som usikker. Det bliver den enkeltes opgave "*at tæmme det uventede og gøre det til underholdning*" (Bauman 2006: 83). Livsplanlægning bliver hermed et redskab til at tæmme det uventede og gøre det til underholdning, for at kolonisere egen fremtid, skabe en selvfortælling og konstruerer en identitet.

Ifølge Giddens, er identiteten et refleksivt projekt, hvor selvet skal udforskes og konstrueres under nye vilkår. Identitetskonstruktionen bliver både påvirket af og påvirker omverdenen på forskellige niveauer (national og global). Selvet er, ifølge Giddens, ikke et passivt væsen determineret af ydre struktur, men konstrueres i et samspil med og i konteksten af institutioner (Giddens 2004a: 9f., 46). Med Becks ord: "*de frisatte individer bliver afhængige af arbejdsmarkedet, og netop derfor bliver de afhængige af uddannelse [...]*" (Beck 1997: 210). Det gør, at de personlige og sociale forandringer bliver forbundet. Denne forbindelse gør, at socialiseringsprocessen bliver en individualiseringsproces i samspil med institutioner og nye normer samt regler. Dertil kommer, at før et ideal om autenticitet og præstation, kan internaliseres i individet, må idealet i første omgang eksternaliseres af bestemte institutioner fx folkeskoler, gymnasier, universiteter etc. Det betyder, at socialiseringsprocessen er samtidig en proces, hvor individer bliver indlært med normer og regler om det rigtige og forkerte fra bl.a. institutioner. Normer om at være "omstillingsparat", "succesfulde", "sælge sig selv" som udtryk for præstation. Der er nye former for afhængighedsstruktur, som stiller i stigende grad krav til den enkelte, fx institutioner som arbejdspladser, uddannelsessteder osv. (Beck 2007: 210; Rasborg 2019: 86ff). Det leder til, at identiteten bliver institutionaliseret, hvor unge internaliserer opfattelser af et "bestemt type af menneske, man skal være" og leve op til disse forventningerne, for at kunne tilgås fx arbejdsmarkedet.

Det er således internalisering af bestemte normer, opfattelser og regler, som jeg vil kunne begribe med min undersøgelse ved at analysere, hvilke forventninger kandidatstuderende har til deres fremtid, og om disse forventninger kan afspejle nogle samfundsmæssige strukturer.

Kapitel 5: Analyse

I dette kapitel vil analysen blive præsenteret. Analysen er inddelt i fire dele, og der hver især afsluttes med en delkonklusion, der samler de væsentlige fund. Disse fund vil tilsammen besvare specialets problemformulering gennem både den empiriske og teoretiske analyse. Jeg vil først gå i gang med det gode liv, da dette skaber rammen for de videre afsnit, dernæst forventninger til fremtiden, forståelser om fremtiden og håndtering af fremtiden.

5.2 Det gode liv

En del af specialets ambition har været at afdække målgruppens forståelser af det gode liv, i.e. hvad er et godt liv for dem? Tanken har været, som jeg også kom ind på i introduktionen af specialet, at de enkelte studerendes forventninger til fremtiden handler om det liv, som de gerne vil opnå i fremtiden. Og det liv som de gerne vil opnå i fremtiden, kan sættes i relation til nogle idealer om det gode liv. I dette afsnit vil jeg analysere, hvad det "gode liv" er for mine informanter. Det vil sætte en ramme for de kommende afsnit og gøre dem meningsfuld.

Mine informanter bruger forskellige begreber til at definere og beskrive det gode liv. Det indebærer forskellige elementer. Nogle af informanterne nævner flere elementer, hvor andre nævner få af disse elementer. Det gode liv handler, for mine informanter, for det meste om; 1) et godt familieliv samt nære og tætte relationer, 2) økonomisk stabilitet og tryghed, 3) et godt helbred, 4) at være altruistisk; bidrage, gøre forskel og hjælpe, 5) at opleve og udforske ved fx. at rejse og 5) vigtigst af alt er et godt liv ikke et materialistisk liv. Nogle af temaerne forekommer hyppigere end andre. Det giver det et overblik over, hvor mange nuancer det gode liv indebærer. Selvudvikling og realisering af drømme er også en del af det gode liv, dog er der få informanter der eksplicit beskriver det gode liv som disse. Men ikke desto mindre kan de andre elementer have noget at gøre med at realisere ønsker og drømme, samt udvikling af selvet.

Pointen er dog, som empirien også indikerer, at et godt liv indeholder mange elementer, og de er kombineret med hinanden. Carsten opsummerer de fleste af de elementer:

“[...] et godt liv, det er, at jeg har fået et job, hvor jeg får lov til at påvirke en politisk virkelighed og dagsorden. Det er, at jeg har en venlig kæreste, at jeg stadig har kontakt til min familie, og at jeg har gode venner omkring mig. Det er at sørge for at holde min krop i form, hvor jeg også har et aktivt liv. Så er det, at jeg kan komme ud og opleve ting. Jeg rejser rigtig meget. Det er nok de parametre. Det er nok de elementer, der tilsammen udgør et godt liv for mig. [...] Jeg skal ikke være megarig. Det er ikke det, det handler om. Det handler om, at jeg har det socialt godt, at jeg har en familie, som jeg er glad for, og at jeg har gode og tætte venner omkring mig. Og så er det [...] også at jeg holder et aktivt liv, også fysisk, for [...] at man ligesom kan leve længe og have det godt.” (Carsten s: 5)

Et godt liv opnås ved at have en form for økonomisk tryghed i første omgang, men også et fællesskab og tætte sociale relationer. Sundhed er vigtigt, da det forudsætter et liv uden sygdomme, og dermed uden sundhedsmæssige bekymringer (jf. Carsten, Emran, Mette). Yderligere handler et godt liv også om at have indflydelse fx ved at påvirke den politiske virkelighed, hvilket kan forstås i relation til anerkendelse. At have indflydelse forudsætter at blive anerkendt i første omgang, for derved at få lov til at influere nogen eller noget. Omvendt giver det således også anerkendelse hvis man influerer positivt. Det at bidrage, som udgør et element af det gode liv for informanterne, hænger også sammen med anerkendelse, hvilket jeg vil vise i et senere afsnit. Det, at blive anerkendt, er et menneskelige behov (Honneth 2006). Nogle få informanter nævner tryghed som et element, og for dem har tryghed tvetydige betydning, for det første handler det om et liv uden økonomiske bekymringer, og for det andet handler det om et liv med socialfællesskab og nærhed (Lisa s: 11-12; Tilde s: 8). Derudover kan der analyseres, at den økonomiske tryghed også gør sig gældende for andre informanter, selvom de nævner det som *økonomisk selvstændig* (Emran s: 2) og *økonomisk uafhængighed* (Markus s: 5). Ifølge Rosa (afsnit 4.3) anses det gode liv i moderniteten om at optimere sine ressourcer. Det indebærer at øge sin Indkomst, udvikle selvet, blive sundt, at fremme sin karrierer, tilegne sig sociale netværk og opnå anerkendelse. Anerkendelse kan opnås ved at søge og realisere disse elementer. Hvordan de søger disse ressourcer, vil blive tydeliggjort undervejs i de resterende afsnit.

Oskar foreslår en interessant tanke:

“X: Så gode relationer med mennesker som man har tillid til og kan stole på?”

Y: Ja, som du kan opleve ting sammen med.

X: Det er et godt liv?

Y: Det vil jeg sige, og selvfølgelig også sådan noget med, hvis man skal tage fat i Maslows behovspyramide, at alle de der fundamentale behov er opfyldt. Altså at du har mad, og du har ressourcerne til det. Det er klart. Men ellers så vil jeg sige, at det er det gode liv. Så har jeg ikke personlig behov for at være stinkende rige eller være kendt. Det er overhovedet ikke sådan nogle behov.” (Oskar s: 9)

Oskar giver en dybere beskrivelse, der både tager højde for de materielle forudsætninger og de immaterielle elementer. Han refererer til Maslows behovspyramide, hvor han pointerer at de fundamentale behov skal være opfyldt i første omgang, og så har han ikke behov *“for at være stinkende rige”*. Det viser betydningen af økonomien som en basal nødvendighed og forudsætning, men samtidig viser det også, at de ikke har behov for mere end det, der er nødvendigt, for at have et godt liv. Det er interessant at 6 ud af 9 af informanterne føler et behov for at pointere at det gode liv ikke handler om at være rig og have mange penge, selvom der anerkendes at økonomi er en væsentlig del af det. Det vigtigste for mange af mine informanter er det sociale komponent, som bidrager til et lykkeligt liv. Dette er et gennemgående tema for deres beskrivelse af det gode liv. Det handler om sociale relationer; familie, venner, forhold etc. Det er *“gode værdifulde relationer”* (Emran s: 3) til andre mennesker, hvor man har tillid, hvor man kan finde tryghed, og hvor man kan finde et fællesskab i. Det er som Rosa (2019: 3f.) også nævner, en orientering mod ressourcer; at udvikle og stabilisere sin sociale netværk. Dog i tilfælde af mine informanter handler det mere om at opretholde sin sociale netværk og ikke at udvikle eller skabe et nyt netværk. Derudover spiller det sociale også en rolle ift. at have nogen at dele sine oplevelser med, for man vil gerne undgå at være alene. Dette er givet, at de basale behov er opfyldt. For det gode liv handler også om et liv, hvor man er uden økonomiske bekymringer, og hvor man er glad og tilfreds for sin tilværelse, både jobmæssigt men også generelt (Tilde s: 8, Mette s: 7).

Informanterne udviser, relativ set, ens forestillinger om det gode liv. Her kan der i forlængelse af Rosa, argumenteres for at det gode liv er influeret af kulturelle forståelser, for hvad det vil sige at have et godt liv. De fem hyppige elementer af det gode liv, som kommer frem i deres fortællinger,

er beskrivelser af det gode liv, som deres forventninger og ønsker også er rettet imod. Der hvor analysen af dette kommer til kort, er at der ikke kan vises, hvilken indflydelse baggrunds strukturer, i.e. social differentiering, har på dette. På den ene side må der, i de fælles forestillinger om det gode liv, netop ligge en kulturel idé om det gode liv. Eller i hvert fald nogle behov (jf. Maslows behovspyramide), som skal tilfredsstilles før man kan tale om et godt liv. På den anden side kan det hypotetiske og forestillede gode liv blive så abstrakt, at informanter omtaler det med kulturelle koder, metaforer og lignende. Det gode liv er privatiseret i sådan en grad, at "mit" det gode liv ingenting har at gøre med "dit" (Rosa 2019:3f.). På trods af at informanterne berører de samme kategorier, dog med forskellige ord og begreber.

5.3 Forventninger til fremtiden

Mange af dem har ikke specifikke målsætninger til deres fremtid, men de har derimod en overordnet plan om at blive færdiguddannet, få arbejde, familie og bolig, hvilket de realistisk forventer kommer til at ske i deres fremtid—dette kommer jeg ind på i nedenstående afsnit. Hvorimod forventninger henviste til realistiske fremtidsscenarier, er de interviewedes ønsker og målsætninger endnu ikke underlagt et bedømmelseskriterium—altså om det vil gå i opfyldelse eller ej. Mange har ønsker, som kommer til udtryk bl.a. gennem deres håb og drømme. Arbejde og familie er centrale temaer herunder. Arbejdet anses som en nødvendighed, men også et område, hvor de kan udfolde selvet—Det kommer jeg ind på i afsnit 5.3.2. Det er også et område, hvor de kan bidrage og gøre forskel—Det kommer jeg ind på i afsnit 5.3.3. Derudover har de interviewede ønsker til at etablere en familie. Etablering af familie bringer bl.a. mening i livet, men det tilbyder også stabile relationer og fællesskab i fremtiden—Det kommer jeg ind på i afsnit 5.3.4.

5.3.1 Villa, volvo, vovse

Forventningerne, som de har til deres egen fremtid, referer til en klassisk eller standardmodel, som de interviewede også selv påpeger:

"Jeg tror det er meget klassiske forventninger. Det er sådan nogle forventninger, man har, når man har taget en uddannelse." (Carsten s. 4)

Man tager en uddannelse bl.a. for at få et job. Man skal have et job for at få en indtjening, så man dermed kan få *"et liv til at fungere"* (Carsten s. 5). Denne udtalelse af Carsten belyser nye former for institutionel afhængighed som Beck (1997) taler om, samtidig viser han sin refleksivitet og brug af uddannelsessystemet som ekspertsystem for at sikre sig en fremtid, hvor uddannelsen bliver et funktionelt redskab. Uddannelse er en nødvendighed for at få job og klare sig på arbejdsmarkedet. Andre af informanterne omtaler deres forventninger som en *"standardmodel"*:

"[...]Jeg tror, det er, som man ofte siger eller ofte, det er i hvert fald noget, jeg har hørt. Den standardmodel, det er, at så får man en uddannelse, og så får man en indtjening, så får man barn, så får man bil, så får man hus og så får man hund. [...]" (Ella s. 2)

Det viser, at der er en diskurs om, hvad det enkelte individ burde søge i sit liv. Dette er Ella blevet bevidst om gennem sin interaktion med sin relationer. Diskursen præger den enkelte om at gøre noget aktivt for sit eget liv og skabe sit eget liv. *"Man kan ikke rigtig løbe fra det, hvis man gerne vil have nogle ting, hvis man gerne vil bygge et hus eller, hvis man gerne vil gøre noget"* (Ella s: 2), så skal man gøre noget for at tjene penge, for det er vejen til at have et godt fundament. Dette fundament afspejler også deres tanker til det gode liv. Andre af informanterne udtrykker denne klassiske model med de tre V'er, som symboliserer et etableret og trygt liv med statussymboler; *"Villa, Volvo og Vovse"* (Tilde s: 5, Oskar s: 4). Oskar uddyber lidt nærmere om denne model:

"[...]Der er altså det der villa, vovse og volvo (griner), som man siger. Det tror jeg sådan set alle tænker på, jeg gør i hvert fald. Det der med, om du finder en kæreste eller kone på et tidspunkt [...] det er særligt noget, som jeg tænker over, efter uddannelsen er færdig. Så kommer der også det der med boligsituation. Når du får en fast indkomst."
(Oskar s: 4)

I forlængelse af hans tanker om fremtiden og fremtidige arbejde fortæller Oskar, at han også tænker på *"villa, vovse og volvo, som man siger"*. Det er ikke alene ét symbol på et trygt og veletableret liv, der har trængt igennem studerendes forestillinger, og som præger deres forventninger, men det er også én metafor, der hjælper informanterne med at tænke på fremtiden og dermed beskrive den på en bestemt måde. Metaforer hjælper os med at begribe og forstå det ukendte og uvisse, som fremtiden altid er. Metaforer er også kulturelbaseret og værdiladet, hvor noget prioriteres højere

end andet og efterstræbes (Lakoff & Johnson 2003. 23ff.). Derudover tilføjer Oskar en anden dimension til denne model; det er nemlig at indgå i et kæresteforhold eller ægteskab. I modsætning til Oskar, er Ella i forvejen i et kæresteforhold (Ella s: 4) og taler om at få børn. Familie, forhold og børn er noget der giver informanterne en tryghedsfølelse, en form for "base" af sikkerhed som jeg vender tilbage til i afsnit 5.3.4.

Standardmodellen handler om et sikkert og trygt liv. Det er ikke, som Bauman mener, at alt stabile holdepunkter er "flydende", hvor der ikke findes sikker base ift. sikkerhed i fremtidige livsbaner (Afsnit 4.1). De tre V'r kan fortolkes som en forventning om personlig fremtid, som er en positiv forventning om egen fremtiden, hvor der forventes at have et sikkert, trygt og stabilt liv i den nærfremtid—hvilket også indikere at de er optimistiske. Disse forventninger søger de selv. Det er op til dem at søge stabile fællesskaber og relationer, som de kan finde i familien såvel som i arbejdet, hvilket ikke modstrider individualisering teorien om, at den enkelt selv skal skabe et liv for sig. Arbejdet er forudsætningen for de tre V'r, den skaber fundamentet. Det hænger sammen med, at det gode liv også forstås, som noget der skal bygges som en pyramide, hvor arbejdet er fundamentet. Det er et gennemgående tema, som går igennem i de senere afsnit, for deres ønsker og planer samt forståelse og håndtering af fremtiden.

Familien er dog den kategori, der indgår som centralt emne. Hvor arbejdet indgår som middel(fundament) til mål i de tre V'r, så er familien et sikkert holdepunkt. Familien er et domæne, hvor vi kan finde og skabe vores helt egen fællesskab. Det bringer mening i vores liv, men også tryghed og sikkerhed (Rosa 2019: 202f.). De tre V'r kan forstås som en opretholdelse af traditionelle værdier (og ikke re-traditionalisering), hvor kernefamilien er den mindste enhed, som samfundet er bygget op omkring, og ikke individet. Dog er familien som et domæne også præget af nye vilkår i moderniteten. Sociale relationer og fællesskab kan også blive usikker og flydende i familiekonteksten. Derfor er det et tegn på, at nogle institutioner er bevaret og ikke aftraditionaliseret i deres helhed, men hvor informanterne forventer at opnå de elementer i de tre V'r under nye vilkår i moderniteten. Derfor er alt hellere ikke flydende, al la Bauman (2006).

Derudover kan standardmodellen også fortolkes som statussymboler og realisering på forskellige fronter i livet. Villa er en dyr bolig, Volvo er ligeledes en dyr bil, og vovsen kan ses som *prikket over i'et*. Selvrealiseringen kan ligge i rejsen fra at være studerende til en mere velstillet position, der

afspejles både i materiel rigdom (forventningen om det) og ligeledes et både trygt og uafhængigt liv. Heri ligger en mobilitet opad i samfundet, en akkumulation af ressourcer og et kulturelt accepteret endemål at stræbe mod. Det gode liv er systemisk og kulturelt påvirket (4.3), hvorfor de tre V'r også er en forventning om at realisere et kulturelt bestemt liv og opnå en bestemt identitet. Denne forventning skal også forstås i konteksten af den danske samfundsvelstand, hvor informanterne går imod en fremtid, hvor de givet deres uddannelse, har øget deres livschancer.

5.3.2 Arbejde: alfa og omega

Arbejde er den primære ramme, som alle forholder sig til. Der er forskellige ønsker til arbejde og karriere. Få af informanterne har specifikke planer til deres arbejdsstilling, derimod har mange af informanterne konkrete ønsker til, hvad de skal få ud af deres arbejde. Der er mange af informanterne, der har en overordnet plan om at få et arbejde uafhængigt af stillinger og former. Det handler om at sikre sig et økonomisk fundament i først omgang, men man vil helst ikke ende i en situation, hvor man kun arbejder for pengenes skyld. Det skal helst være et arbejde, som man også kan være *“glad for”* (Lisa s: 6), og som man *“rigtig godt kan lide”* (Emran s: 4). Dette stemmer i overensstemmelse med de konklusioner Katznelson & Pless (2006), drager om unges forestillinger til arbejde, selvom min målgruppe er ældre. De finder frem til, at det ikke kun handler om penge, men man skal også have interessen med, og det skal være et *“spændende, udfordrende og udviklende”* arbejde, som man kan *“blive lykkelige med”* og *“kan holde ud”* (Katznelson & Pless 2006: 38). Trivsel på arbejdspladsen er også en vigtig faktor og ønske mine informanter sætter for deres fremtidige arbejde. Det skal være:

“[...] et job, du gider stå op til. Det tror jeg betyder mere end at tjene mange penge: At du har noget, som du finder meningsfuld. Det kan jeg godt mærke. Det er også det, jeg sigter efter. Et sted hvor du trives i” (Oskar s: 3)

Når det omhandler arbejde, så anerkender de, at det er en nødvendighed, men det ses ikke som målet selv. Arbejdet er det nye afhængigheds institution ifølge Beck (1997), og informanterne anvender den for at øge deres økonomiske ressource, søge relationer og finde mening. Det er også i arbejds konteksten, at man kan bidrage og gøre en forskel for andre. For andre informanter er arbejde også et domæne, hvor de kan udvikle sig personligt og fagligt. Det skal være et sted “[...]”

med udforskning men også et sted, hvor jeg blomstrer i miljøet, har det godt med det og bliver brugt til noget i det miljø, som jeg har fået lov til at være i. ” (Lisa s: 7) Der ligger et præstationsaspekt i dette, hvor den enkelte bruger arbejdsfæren som et selvrealiserings domæne (Petersen 2016). Det er nemlig i arbejds konteksten, hvor Lisa blandt andre informanter, kan udvikle sig, udfolde sig og *“blive brugt til noget”*. Det handler om at blive en bedre version af sig selv, og lige netop her kan der argumenteres for, at det handler om at præstere, for hvordan kan Lisa *“blomstrer i miljøet”* og dermed blive en bedre version af sig selv uden at gøre en aktiv handling? Fx. fortæller Zarina i forlængelse af hvorfor udvikling på arbejdsplads er vigtigt for hende:

“Jeg tror på, hvis vi mennesker ikke udvikler os, så kommer vi altid til at stå samme sted i vores liv. Hvis vi ikke lærer noget, hvis vi ikke møder nogen mennesker, der faktisk kan bedre end os, og hvis vi ikke får de her challenges og udfordringer på vores vej, så kommer vi altid til at være på det her niveau. Så jeg vil gerne, hele tiden, lære noget nyt, afprøve noget nyt, lære andre mennesker at kende og prøve nye udfordringer.” (Zarina s: 3).

Selvudvikling er identitetsudvikling, i denne kontekst refererer det til en personlige og faglige udvikling af selvet. Identitet skabes i interaktion med andre mennesker, hvor der sker en udveksling af viden og informationer--et refleksivt projekt (afsnit 4.3.1). Denne proces fortæller Zarina om. Det vigtige, for informanterne, ved udvikling af selvet er, at man som en del af identitetsprocessen hele tiden forsøger at lære og afprøve nye ting, udfordre selvet og forsøge at udvide sin sociale relationer. Det handler om at aldrig stå stille og altid være aktiv, for at overskride sit niveau. Som Markus (s: 3) udtrykte så forventes udviklingen at ske *“hver dag”*, en konstant proces. Dermed kan der argumenteres for, ud fra Giddens(2004a), at identitet er en reflektiv proces, som sker konstant i hverdagskonteksten og overladt til den enkelte om at realisere under modernitetens vilkår. Zarinas udtalelse kan også fortolkes som, at det anses negativt at stå stille og fast *“på det her niveau”*, uden at udvikle sig. Det indikerer, at udvikling er væsentlige for en persons bestemmelse og processen må ikke stoppe. Et fænomen der kan forstås pba. præstation perspektivet (Petersen 2016), hvor man hele tiden skal være på, og blive en bedre version af sig selv ved at præstere. For udviklingen kræver udfordringer, og udfordringer smidiggør og forstærker selvet. På den anden side er det vigtigt, at der er *“[...] en balancegang imellem, at der er nok udfordring og udvikling på arbejde, og*

at man kan holde til det” (Lisa s: 7). Det må nemlig ikke blive en byrde, der kan få uønsket konsekvenser.

5.3.3 At Bidrage og gøre forskel

At Bidrage til samfund og mennesker gennem arbejde og gøre en forskel—om det så er at være med til at skabe en politisk virkelighed (Carsten s: 1), gøre en forskel i børn og unges hverdag (Tilde s: 4), eller bidrage til samfundet som ét kollektiv (Mette s: 4)—er ønsker som mange informanter nævner. Denne bidragelse og skabelse af ændringer realiseres hovedsageligt gennem arbejde for informanterne. Dette stemmer overens med eksisterende forskning, der viser, at unge sætter forventninger til sig selv, hvor de bl.a. forventer at gøre en forskel via arbejdet (Cook 2016: 525f.; Levinsen 2018: 117f.; Skardhamar & Baarts 2016). De har et ønske om at gøre en forskel i samfundet og hjælpe andre mennesker, og dette sker via arbejdet.

“[...] det der med, at du faktisk kan gøre en forskel [...] Der er noget meningsfuldt i det for andre mennesker og for samfundet [...] Så vil det være et meningsfuldt arbejde. Så vil det have en effekt på samfundet.” (Oskar s: 3-4)

Som Oskar fortæller, så bliver ens indsats og arbejde meningsfuldt, når man via arbejde kan hjælpe andre og gøre en forskel i samfundet. Det kan også være et pligtopfyldende ønske, som fx fremhæves i Mettes udtalelse. For hende er det vigtigt at bidrage, fordi det anses som en pligt; *“[...]det handler et sted om, at jeg har en pligt til at arbejde og bidrage til samfundet [...]”* (Mette s: 4). Det er ikke rettet mod at opnå indflydelse, og anerkendelse. I denne kontekst kan det at bidrage forstås inden for en samfundsmæssige kulturelkontekst; hvor man yder før man nyder. Hermed er det baseret på en værdirational orientering, frem for en formålsrationel orientering med nytte og maksimering i tankerne. Weber opstillede en type af handling; værdirational handlen, som omhandler bestræbelsen efter værdien, for værdiens egen skyld, uafhængige af intentionen om en ydre succes eller afkast (Weber 2003: 209). I tilfælde af mine informanter kan det at bidrage forstås som en værdirational orientering (og ikke handlen, fordi det ikke har udspillet sig endnu).

Zarina fortæller, at hun ønsker en arbejdsplads, hvor hun *“kan bidrage med fremskridt til selve den virksomhed, som jeg kommer til at arbejde i”* (Zarina s: 3). Det skal forstås i dens særlige kontekst,

hendes bidragelse hænger sammen med hendes udvikling på arbejdspladsen, hvor det at bidrage og gøre forskel kan ses som et realiseringsprojekt, og fortolkes som en søgen efter en autentisk identitet. Som nævnt under teori afsnit, så er autenticitet et påbud om at leve i korrespondance med sin "indre kerne". Det viser Zarina, for hendes ønske om at bidrage og hjælpe andre, hænger sammen med hendes indre personlighed (se fx. Zarina s:2). For Emran er det et vigtigt mål, at han har en stilling, "[...] hvor man føler, at man bidrager og gør en forskel." (Emran s: 4). Det handler også om følelsen af, at man bidrager. Det kan fortolkes, at dette også gør, at man føler, at man har indflydelse og er vigtigt. I forlængelse heraf kan der argumenteres for, at det handler om den anerkendelse, han forventer at få fra omverdenen. Som tidligere nævnt (afsnit 5.2), så handler det gode liv også om at have indflydelse, som kan ses i relation til anerkendelsesbehov. At bidrage med værdifuldt til virksomheden, betyder m.a.o. at have (positiv) indflydelse, hvor man bliver fx. et værdiskabende menneske for virksomheden. Dette kan give anerkendelse for den enkelte bl.a. i konteksten af arbejde.

Ovenstående viser tre positioner ved denne altruistiske værdiorientering om at bidrage og gøre forskel:

- 1) For det første, kan det fortolkes som én realisering af selvet, hvor den enkelte forsøger at få indflydelse og bidrage til fx den politiske virkelighed eller virksomheden (Carsten s: 1, Zarina s:3, Emran s: 4), her kan der argumenteres for at det handler om en autentisk selvrealisering, hvor anerkendelse bliver centralt.
- 2) For det andet, kan det fortolkes som en altruistisk værdiorientering, som retter sig mod at hjælpe andre mennesker i samfundet fx børn, flygtninge og kollager (Tilde s: 4, Oskar s: 3-4, Markus 2-3), hvor dette er præget af en moralsk humanisme og kan give mening i livet.
- 3) For det tredje, kan det fortolkes som pligt opfyldende at bidrage til samfundet og det kollektive, fordi man anser det som en pligt (Mette s: 4). En såkaldt kategorisk imperativ (jf. Immanuel Kant, se Fink 2003: 88f.), hvor det ikke handler om nyttemaksimering, men pligten for pligtens skyld.

Jeg argumenterer for, at de ovenstående positioner er påvirket af en kulturel-historisk kontekst. Det at bidrage til fællesskab og gøre en forskel for andre mennesker, har Danmark haft en årrække af historie med ift. Humanitære hjælp; bistandshjælp til nationalstater, hjælp til flygtninge (også under krigstiden) etc. Denne historiske samt de mange danske humanitære organisationer verden over, har også givet en bestemt selvopfattelse, hvor man gerne anser det at bidrage som moralsk korrekt.

Der er også en kulturel opfattelse af, at man skal yde før man kan nyde i det danske samfund, hvor det at bidrage til kollektivet, fx ved at arbejde og betale skat (i tilfælde af Mette) er påbudt og bliver anerkendt, hvor det modsætte ikke værdsættes. Ifølge Rosa (1998) konstrueres en autentisk identiteten også i konteksten af en bestemt kultur med normer om det rigtige, hvor der stræbes efter at konstruere en identitet, der kan blive anerkendt indenfor en bestemt kulturel sammensætning. Derfor kan der argumenteres for, at alle tre positioner indeholder en kulturel dimension, hvor det at bidrage til fællesskabet og det kollektiv (om det er i arbejdskontekst eller andet) kan gøre ens indsats meningsfuld. Hvor den første position er centreret om autenticitet og selvrealisering i form af indflydelse, er det andet position centeret om en moralsk humanisme. For det tredje position er pligtens kald det centrale. Disse positioner indeholder såvel også ambitioner, der sigter efter en bestemte type af menneske, man ønsker at blive i fremtiden. Man vil gerne bidrage til andre som en del af ens selvfortælling. Hermed bliver de alle et identitetsmål—et værdidrevet mål—som man gerne vil realisere. Det kan ses i relation til en af de karakteristiske de beskriver som et godt liv med, altså at bidrage og hjælpe andre (afsnit 5.2). Et godt liv er selvfølgelig det liv man personligt vil stræbe efter. Fx. ønsker Carsten (s: 1) et arbejde hvor han kan påvirke den politiske realitet og på den måde gøre en forskel. Samtidig er en af elementerne, som udgør det gode liv for ham, et arbejde, hvor han kan gøre en forskel (Carsten s: 5).

5.3.4 En base af Tryghed og sikkerhed

Tryghed og sikkerhed er nogle ønsker, som informanterne berør på forskellige vis. Det hænger sammen med deres ønsker til arbejde, familie og sociale relationer som; kæresteforhold, og venskabsforhold. Det kan ses i konteksten af det gode liv. Det er her, de bl.a. sigter efter at øge deres ressourcer. Derudover hænger det også sammen med den tidligere nævnte model; de tre V'r, som bl.a. er forventningen om et stabilt, sikkert og trygt liv i fremtiden.

Det økonomiske fundament

Som en informant fortalte, så handler det om at bygge en "base" i fremtiden: *Jeg tænker også, at det handler om at bygge en base af sikkerhed ude i fremtiden.* (Oskar s: 4). Dette fortæller Oskar i forlængelse af hans tanker til fremtiden; at når han er færdiguddannet, så vil han som det første søge job og spare op, fordi der er velfærdsstatslige usikkerheder i fremtiden. Søgen mod sikkerhed

skyldes delvis usikkerheden der kobles til fremtiden, hvor ansvaret hviler på den enkelte om at skabe sig et liv (afsnit 4.2.1). For dem handler det om at sikre sig et villkårligt arbejde til at starte med for dermed at indføre en økonomisk stabilitet; *Målsætningen er jo at få job, og så kan man tage den derfra, for at være sikker på alt, at der er en form for sikkerhedsnet* (Ella s: 4).

Opbygning og etablering af en base involverer i første omgang ønsker og planer til at opnå et økonomisk sikkerhedsnet, så man ikke kommer til at have bekymringer af økonomiske karakterer; om man kan betale husleje, om ens barn kan få det liv man ønsker til det og om man har råd til at udfolde sig, i.e. rejse, opleve etc., hvilket indikere at det økonomiske fundament er forudsætningen for deres selvrealisering; herunder udvikling af selvet. Denne form for økonomisk sikkerhed opnås gennem arbejde, og det er for de fleste det første mål at opnå - uafhængigt af specifikke arbejdsstillinger og karrierevej. Arbejdet giver den enkelte ressourcer, som kan bruges til andre formål og, som jeg har nævnt flere gange, skaber det, det basale fundament for deres fremtid. Nogle gange må man se bort fra drømmejobbet for at sikre sig et økonomisk fundament. Fx. går Tilde på kompromis med sit drømmejob i frygt for at miste dagpenge:

"[...] Jeg bliver tvunget til at søge nogle arbejdsstillinger hvor jeg måske ikke... altså, hvor jeg tænker det er ikke lige det, jeg brænder for. Men jeg må søge det, der er. Det, synes jeg, er lidt ærgerligt. Jeg vil da meget heller finde drømmejobbet." (Tilde s: 4)

Som der vises i citat, så kan det økonomiske sikkerhed ske på bekostning af drømmejobbet. Der kan argumenteres ud fra Beck (1997) og Giddens (2004a: 206), at dette et eksempel på institutionel afhængighed. En institutionel forventning og krav fra A-kasser, hvor den enkelte skal være aktiv jobsøgende, sende ansøgninger m.m., hvis der ønskes økonomisk støtte (Foa.dk). A-kasser kan ses som et ekspertsystem, der kommer til at spille en væsentlige rolle for informanterne fremtid, når de bliver dimittender. Det tilbyder fremtidige forudsigelighed i form af økonomisk sikkerhed, og i kraft af dette, skabes der en afhængighed mellem færdiguddannet studerende og A-kasser—som institution. Sikkerhed vægtes højere end det ønskværdig, i hvert fald i første omgang indtil der er skabt et fundament. I retrospekt fortæller mine informanter også, at de valgte en uddannelse til dels fordi det åbner dørene til flere muligheder (se afsnit 5.5.3), og det kan være med til at sikre ens

fremtid ift. arbejde og indkomst. Mange af informanterne anser også formålet med uddannelse som dette, hvormed det også får en funktion som en håndterings redskab af fremtiden. Den økonomiske sikkerhed er vigtigt og i nogle tilfælde på bekostning af drømme arbejdet. Den institutionelle krav-- i Tildes tilfælde—gør, at sikkerheden kommer på bekostning af friheden, hvilket er det modsatte af, hvad Bauman (2007: 8f.) mener; at frihed kommer på bekostning af sikkerhed.

Familien

Ofte kan der komme kontradiktioner, hvor man må beslutte sig om enten at forfølge karrierevejen eller den sikre familievej. En modsætningsforhold—som også er fremhævet hos Brannen & Nilsen (2002) —der på den ene side handler om realisering af selvet gennem karrierevejen, og på den anden side sikkerhed og tryghed i familiesfæren. Her adskiller man familien og arbejde som separate dimensioner, som ikke indgår i en integreret helhed, altså det modsatte af det Carl Cederstrøm viser; at man er gået væk fra den gængse opfattelse af, at der skal være en adskillelse mellem beskæftigelse og fritid, i.e. work/life balance. Nu er man orienteret mod at integrere arbejdet med sit liv og hverdag (Skjöld 2019). I tilfældet af mine informanters ønsker og planer, så viser denne integreret tankegang ikke at være gældende. Den sikre familievej kontra karrierevejen fremgår hos Carsten(s:6), hvor han nævner at han har en plan, om at enten følge “[...]den familiære sikre vej i Århus eller karrierevejen i København”. Et fænomen der kan forstås pba. Bauman (afsnit 4.1), at frihed kommer på bekostning af sikkerhed. Valg og beslutninger hertil skal overvejes nøje, da karriere sættes i modsætning til familien. Karrierevejen kan i denne forbindelse ses som udfoldelse af selvet i en fri verden, men det sker på bekostning af den sikre og trygge liv, der søges i familiekonteksten, hvis der vælges karrierevejen. I modsætning til før, kommer friheden, i dette tilfælde, på bekostning af sikkerhed, hvilket gør, at Carsten ikke har besluttet sig endnu. Det er det sikre og trygge liv der søges her, med et arbejde som fundament for dette, hvor familien er en del af det. Fordi familien er en af de områder man kan finde fællesskab i. Det giver følelsen af tryghed og følelsen af nærhed:

“Man skal stifte en familie, men mest fordi man gerne vil gøre det for ens egen skyld. Igen det her med livskvalitet og en høj levestandard, når du har en familie i stedet for at leve alene. Det tror jeg ikke, at jeg vil kunne holde ud.” (Emran s: 4)

Man vil gerne undgå at være alene, for det kan man ikke *“holde ud”*, som det fremhæves. Det er ensomheden man forsøger at undgå og en etablere familie kan bryde den for os, ved at give nærvær og fællesskab. Familien er en af de sikre havne, hvor vi kan finde en mening med livet. En base af tryghed og sikkerhed. Når alt udover dette forekommer os skræmmende og angstprovokerende eller krævende og stressende, fx på arbejdsmarkedet, så er det behageligt at *“have noget at komme hjem til”* og *“have nogen at dele sine oplevelser med”* (Markus s: 5). Familien er, ifølge Rosa, en sfære, hvor man kan finde det gode liv. Fordi familien er området, hvor der tilbydes mening, empati, dedication og hengivenhed (Rosa 2019: 202f). Lisa uddyber lidt mere om den værdi familien har for hende:

[...] Jeg har haft søskende at lege med og har haft en far mor, bedsteforældre der har været rigtig tætte på mig. Så på den måde, den der tryghed man har til familien, og den ubetinget kærlighed man giver til hinanden. [...] Minder, gode minder fra barndommen, selvfølgelig også trælse, altså søskende, det bedste og det værste man har i sit liv. Derfor tror jeg, at familie er vigtig for mig i hvert fald. Og fordi jeg godt kan lide at have folk tæt omkring mig.”
(Lisa s: 9).

Videreførelse af familiære værdier er også en forklaring til, hvorfor informanterne ønsker et udtryk for sikkerhed og tryghed. Fx. er relationer vigtig for Oskar (s: 5), fordi han er vokset op i en kernefamilie med bestemte værdier, som han gerne vil videreføre, og han er bekymret for at ikke kunne opretholde sine relationer til vennerne, når han overgår til en ny livsfase og skal i arbejde.

Det handler om tætte og nære relationer, derfor bliver andre former for relationer også et vigtigt element i at etablere en base. Søgen mod stabile relationer er i dette tilfælde ikke en re-traditionalisering, som Katznelson og Pless (2006: 48) argumenterede for.

Det kan give en opfattelse af sikkerhed, at ønske og søge stabile relationer. Men ifølge Giddens, er sikkerheden i at holde fast i faste mønstre, fx ovenstående familiemønstre skrøbelig, den vil bryde på et tidspunkt (Giddens 2004a: 91). At de ønsker det, kan forstås pba. af forestillingen om fællesskab, hvor visionen er en forestilling om et *“idyllisk og fredsomeligt helle midt på et stormfuldt og ugæstfrit hav”* (Bauman 2006: 234). Fordi fremtiden kan forekomme skræmmende (Lisa) eller angstprovokerende (Oskar), og visionen tilbyder dem stabile relationer. Ifølge Giddens kan frygt få

mennesker mod at sikre sig med ægteskab og personlige relationer (Giddens 2004a: 91). Fordi det er et søgen efter fællesskaber med stabile relationer, og ikke "garderobe fællesskaber" a la Bauman (2006: 255ff.). På samme måde som nogle af mine informanter flytter sig efter arbejde, så er der også en del der flytter sig der, hvor deres tætte relationer er i søgen mod sociale relationer og fællesskab (fx. Tilde s: 6). Når informanterne søger tryghed og sikkerhed i form af stabile relationer og fællesskaber, skal det også forstås som udtryk for, at overgangen fra studie til arbejde medbringer en erodering af det tidligere. Fordi fællesskab kan også findes i uddannelse, fx. har Carsten (s: 9) søgt fællesskab gennem uddannelsen det meste af sit liv. Forskning viser derudover også at unge vælger uddannelsen som en ramme for et godt ungdomsliv, et fedt socialt miljø og dermed fællesskab (Juul & Pless 2015: 21; Katznelson & Pless 2006; Jørgensen 2009: 68).

Del konklusion

Informanternes forventninger er standardiseret og baseret på en forestilling, som er præget af en kulturelforståelse af hvad der skal søges i livet (jf. de tre V'r). Det er en forventning om et trygt, sikkert og veletableret liv, hvor det indikerer en optimistisk forventning ift. egen fremtid. Det gør også at de sætter ønsker til at etablere en base af tryghed og sikkerhed. Det indebærer både det økonomiske, hvor sikkerheden kan komme på bekostning af frihed, og tryghed og fællesskab i familiekonteksten, hvor friheden(karrierevejen) kan komme på bekostning af sikkerhed—her må den enkelte tænke sig om ift. beslutninger. Dog er sikkerheden i fastholdelse af disse stabile relationer skrøbelige, ifølge Giddens (2005: 91). Informanternes forventninger (V'r) handler også om realisering, hvor det hermed kan relateres til deres beskrivelser af det gode liv. Deres ønsker rettet mod familie er en søgen efter mening, tryghed, stabile relationer og fællesskab grundet usikkerhed og skræmmende følelse af fremtiden. Arbejdet tjener flere formål; bringer økonomisk stabilitet, skaber konteksten for selvudvikling og realisering af fx ønsket om at bidrage. Der er tre motivationer for deres ønske om at bidrage og gøre forskel; indflydelse, påvirkning og anerkendelse; en moralsk humanisme; og et kategorisk imperativ. De er alle værdirationel orientering og influeret af en kultureldimension. Det er samtidig i reference til deres beskrivelse af det gode liv

5.4 Fremtidsforståelse

I dette analyseafsnit vil jeg i første omgang analysere informanternes tidsforståelse, da dette viser sig at være relevant for de næste afsnit. Derefter vil jeg analysere, at fremtiden anses, blandt mine informanter, for at være usikker og risikofyldt i vores samtid—i afsnit 5.4.2. På trods af dette så anses fremtiden også som mulighedernes domæne, som jeg først behandler i håndteringsafsnit. Blandt mange af informanterne er der en optimisme og positiv attitude overfor fremtiden og ikke skepsis eller pessimisme.

5.4.1 Tidsaspektet i fremtiden—kortsigtet kontra langsigtede

Som en del af mit spørgsmål; *hvordan forstår kandidatstuderende fremtiden*, så viser min data, at de fleste informanter tænker på fremtiden om et 1 år, 1,5 år og maksimum 3 år frem i tiden. De tager som regel udgangspunkt i den dag, de bliver færdiguddannet. Dog er der nogle, som er tæt på at blive færdiguddannet, som tænker på fremtiden med en tidshorizont på 4 måneder frem. På denne måde har mange af mine informanter en kortsigtet fremtids orientering. De korte fremtidssigte kan delvis forklares ved, at mange af dem heller vil fokusere på det, der ligger for næsen af dem, fremfor at tænke langt fremme i tiden og planlægge. En gang imellem tænker de langt og fjernt, men generelt, som de udtrykker, har de en kort fremtidssigte:

“Nogle gange tænker jeg 10 år frem. For det meste tænker jeg kun lige... måske maks. 1 år frem. Nogle gange snakker man lidt om, at så vil vi gerne købe et hus, og vi kunne godt tænke os at bo i Skanderborg eller få nogen børn. Men som udgangspunkt i min hverdag, så er det... lige nu, der tænker jeg ikke ret meget længere fremme end mit speciale og praktik i næste semester. Det er sådan det, jeg beskæftiger mig med. Det er selvfølgelig fordi det er det, der fylder for mig lige nu. Så det tænker jeg, måske lidt kortsigtet, og nogle gange tænker man lidt længere sigtet, men generelt i min hverdag så vil jeg sige, de der måneder eller måske maks. 1 år, at jeg tænker fremad.” (Mette s: 4-5).

De korte fremtidshorisont kan forklares ved at fremtiden forekommer dem usikker og uvis, og ved et fokus på nærfremtid, bliver fremtiden begribeligt og overskueligt. Et fokus på nærfremtid er også én orientering i retning af kontrol med tiden, i.e. kolonisering, fordi livsplanlægning indebærer ikke nødvendigvis, at man tænker langt frem (Giddens 2004a). Den kortefremtidssigte kan derudover også forklares ved at tidsforståelse i én højhastighedssamfund og erfaringen af den accelererende tid, skifter fokuset fra den fjerne til den nærfremtid (Rosa 2013).

5.4.3 Uvis, usikker og risikofyldt

Usikkerhed, uvished og risikofyldt er de beskrivelser der bl.a. tilskrives fremtiden af informanterne. På den ene side er fremtid altid uvis, fordi det er en tid og rum, som vi kun kan forestille os, men på den anden side bringer denne uvished også usikkerhed med sig, som kan blive en byrde for informanten. Usikkerheden omhandler fx spørgsmålet om; kan jeg få et job, kan jeg opfylde kravene på arbejdsmarkedet, hvordan vil ens forhold være med medarbejderne etc. Denne usikkerhed kan blive forstærket af forskellige faktorer, som kan sætte den enkelte i tvivl og endda gøre den enkelte bekymret. En af de faktorer kan være Corona-krisen, som har påvirket arbejdsmarkedet, fordi mange virksomheder har fyret medarbejdere af økonomiske årsager. Det kan, ifølge Giddens (2004a: 9f.) og Beck (1997), ses som en strukturelle forhold, som er globale i sin opkomst, men har kædet de individuelle livsførelser sammen, og påvirker individets fremtidsforståelse og håndtering.

Tilde fortæller fx, at vi lever i en speciel tid, fordi fremtiden er uvis, og der er meget usikkerhed lige nu. Hun sætter usikkerheden i relation til arbejdsmarkedet, men også hendes aktuelle boligsituation:

"[...]for mig personligt er det en usikker tid lige nu, fordi vi står til at blive udkrevet, vi bor på kollegiet, og så ud af vores lejlighed her om tre måneder. Vi er ved at finde ud af, hvor vi skal bo henne, og man kan sige, at det vil være rart at finde et arbejde, som man kan flytte ud efter på en måde. Men muligheden for at få arbejde lige nu er desværre ikke så stor [...] Så på den måde er det usikkert, at vi ikke helt ved, hvad der skal ske." (Tilde s: 3).

Givet krisen i samfundet, som har påvirket arbejdsmarkedet, er fremtiden for knap halvdelen af informanterne blevet endnu mere usikkert ift. arbejdsmarkedet (Lisa, Carsten, Tilde, Emran). På den

anden side kan der siges, at usikkerheden måske altid er der ift. arbejdsmarkedet, som jeg nævnte i afsnit 1.2.2, men krisen har haft en forstærkende effekt på denne usikkerhed. Derudover er Tilde i en transition (da hun er færdiguddannet), og skal til at finde en ny bolig. Det usikre ved fremtiden sættes i relation til specifikke forhold, fx arbejdsmarkedet, boligforhold etc. Fremtiden i sig selv er dermed uvis, for der er ikke nogen, der kan påstå at vide med absolut sikkerhed, hvad fremtiden vil bringe. Dette behøves ikke at være noget negativt, men når fremtiden sættes i kontekst til fx Corona og arbejdsløshed, så bliver uvisheden omdannet til usikkerhed, og i givet fald kan denne usikkerhed sætte grobund til bl.a. bekymring og endda virke skræmmende for informanterne:

“Jeg tror, at jeg sådan personligvis er ikke lige nu, hvor fremtiden egentlige ... skræmmer mig ret meget, fordi den er lige om hjørnet. Lige nu, der vil fremtid, det er mange ting for mig. Det er blandt andet det her med at komme på arbejdsmarkedet, fordi det føles som den nærfremtid, her om 4 måneder eller sådan noget (griner). Det tror jeg faktisk skræmmer mig, både selvfølgelig pga. corona situationen og dens påvirknings på arbejdet, men også fordi jeg er lidt i tvivl om, hvilke retninger jeg skal, når jeg skal ud og søge arbejde. Den er skræmmende, men samtidig er den også spændende. Fordi man skal sådan noget, som man ikke har prøvet før.” (Lisa s: 4)

Det er også selve transitionen fra en livsfase som studerende til en livsfase som lønmodtager (og andet) der virker skræmmende, samtidig med at man er i tvivl om, hvad man skal søge og vælge. Forskellen mellem universitetslivet og arbejdslivet forekommer nogle af informanterne som to vidt forskellige verdener, hvilket også fremhæves hos Skardhamar & Baarts, hvor studerende differentierer mellem universitet og arbejdsmarked, som to forskellige “virkeligheder”. Dette kan bunde i en opfattelse af at læringen på universitetet ikke nødvendigvis stemmer overens med arbejdsmarkedet, eller ikke korresponderer med praksisser og behov på arbejdsmarkedet (Skardhamar & Baarts 2016:110).

Overgangen fra uddannelse til arbejde som et nyt terræn kan gøre den enkelte i tvivl om egne kompetencer, fordi det er et ukendt område. Denne transition kan virke overvældende og gøre fremtiden til et ukendt domæne, som virker meget nær. Og denne nærhed af en “ny fremtid” er på en og samme tid både spændende men også skræmmende. Man føler sig ikke parat til arbejdsmarkedet, eller også føler man sig parat, men er bekymret, om man kan opfylde det, der

kræves på arbejdspladsen. Fordi det er et nyt område, som man ikke har de store erfaringer med, i.e. en fastansættelse på baggrund af en profession. Her bliver fremtiden også skræmmende:

“Det her med, at man godt kan blive i tvivl, om det man laver, er god nok, om man er i stand til at gøre det, arbejdsmarkedet efterspørger eller om man.... ja, kan leve op til det, der forventes af én. [...] Så på nogen måder synes jeg også, at det kan være skræmmende at tænke over. Om nok 1 år har jeg højst sandsynligt en fastansættelse et sted, og jeg synes, at der er et stort spring at gå fra at være en studerende til at være i reelt arbejde. Det er noget andet.” (Mette s: 3)

Det handler om forskellige faktorer; tvivl om egne kompetencer, krav fra arbejdsmarkedet og om man kan leve op til forventninger, samt at det er en stor diskrepans med at være studerende på universitet og træd ind i en arbejdsstilling, som hos Mette bevirker til tvivl om egne kompetencer (Mette s: 4). Man kan i forlængelse af dette diskutere om disse krav og forventninger fra arbejdsmarkedet har noget at gøre med efterspørgslen om et “præstationsindivid” (Petersen 2016) eller i hvert fald et selvstændigt individ, der kan skabe værdi for arbejdspladsen. I givet fald, er skabelsen af sådan en identitet og person ikke problemfrit. Fordi det før til en eksistentiel tvivl om den enkeltes kompetencer er tilstrækkelige nok, og hvornår det vil være tilstrækkeligt? Mette fortæller senere i interviewet; *“jeg ved også godt, at jeg er ikke dum, og jeg kan godt finde ud af det, jeg laver”* (Mette s: 6). Mette har internaliseret en forestilling om, at der er visse krav på arbejdsmarkedet, som sætter hende i tvivl om egne kompetencer på trods af, at hun anerkender, at hun er god nok.

Diskrepans mellem arbejdsmarkedet og universitetet er et element af det, der gør den på forhånd usikre fremtid til en bekymrende fremtid og endda skræmmende fremtid. Som Oskar (s: 7) udtrykker, så bliver fremtiden “angstprovokerende”. Delvis fordi man er så tæt på at blive færdiguddannet, men også pga. den tidligere nævnte diskrepans. Dette gør fremtiden til et domæne både præget af usikkerhed, hvor tvivlen, om ens egen kompetencer er tilstrækkelige til at imødekomme kravene på arbejdsmarkedet, trænger igennem, og hvor diskrepansen mellem universitetsverden og arbejdsmarkedet for alvor bliver udfordret og sættes et spørgsmålstejn ved. Derudover kommer usikkerheden også til at handle om, man finder et arbejde, grundet Corona-situationen, og om hvordan man skal begå sig i en ny fase som lønmodtager. Med disse faktorer

bliver fremtiden også til en tid og rum, hvor man ikke føler man har kontrol over den. Frelsen af dette findes ved at stole på, at man har gjort det man kunne. Lisa uddyber:

“[...] fremtiden for mig, den er lidt af blandet følelser og den indeholder mange forskellige ting. Både med ret nervepirrende ting man føler man ikke rigtig har kontrol over. Det her med arbejde, og det der med hvad der lige kommer op, og hvad der bliver af muligheder, hvem der så vil ansatte en. Det føles som om det bliver lidt tilfældigt, hvordan det hele skal komme til at gå. Der er ikke rigtig noget, man kan gøre for [...]” (Lisa s: 4)

Manglende kontrol gør at begivenhedernes gang bliver tilfældigt, hvor der ikke er noget man kan gøre. Følelsen af manglende kontrol, kan føre til andre følelser, hvor fremtiden bliver skræmmende og nervepirrende. Det betyder nemlig at kontrol med tiden (Giddens 2004a) bliver vanskeligt når begivenhedernes gang bliver tilfældigt. Dette er en uønsket virkning af fremtiden, som gør, at man må finde sig i det—et fremmedgørende element af den usikre fremtid.

Del konklusion

På trods af at fremtiden anses for at være usikker og uvis, så anses det også for et område der indeholder muligheder (fremtidsdøre), som jeg vil komme ind på i håndtering afsnit 5.5.3. Usikkerheden til den generelle fremtid kan opdeles i to niveauer; samfundsmæssige forhold og individuelle forhold. Den første nævnte handler om f.eks. En krisesituations påvirkning på samfundet og kravene-- som den enkelte tilsyneladende føler--der er knyttet til arbejdsmarkedet. Disse krav kan forstås på et institutionelt niveau, som efterspørgslen af et “præsationsindivid”, der har internaliseret sig blandt nogle informanter (Petersen 2016). Den sidstnævnte omhandler tvivlen der trænger igennem; tvivlen om egne kompetencer på den ene side, og tvivlen om “hvad man skal vælge” af alle de muligheder der er. Tvivlen om egne kompetencer er forbundet med de ovenstående institutionelle krav, som de føler er tilknyttet arbejdsmarkedet. Tvivlen om “hvad man skal vælge” handler om en eksistentiel tvivl, som kan forklares pba. aftraditionalisering og selvstændig livsførelse, hvor byrden om at skabe et liv og identitet hviler på den enkelte (Giddens 2004a).

Diskrepansen mellem universitetet og arbejdsmarkedet virker til at kun forstærke den tvivl der eksisterer og den usikkerhed der bliver koblet til fremtiden og arbejdsmarkedet. Overgangen mellem disse to verdener kan også forstås, ud fra Giddens (2004a: 135), som et *skæbnesvangre øjeblik*, hvor den enkelte er nødt til at sætte sin refleksivitet på spil, planlægge, omlægge og dermed håndtere overgangen. Det, at informanterne adskiller mellem to forskellige verdener (universitet og arbejdsmarkedet), skaber også grobund til tvivl på egne kompetencer, og det gør fremtiden til et usikkert domæne for dem, hvilket efterfølgende kan give anledning til en følelse, hvor fremtiden virker skræmmende og bekymrende for dem.

5.5 Håndtering af fremtiden

Den tidligere nævnte usikkerhed ved fremtiden kan også forstås som en kolonisering af fremtiden, da alene det at tilskrive fremtiden og fremtidige arbejdsforhold som "usikker", viser informanterne, at de refleksivt bringer fremtiden ind i nutiden, hvor de derved kan håndtere fremtiden vha. risici kalkulation. Dermed er usikkerheden i denne kontekst med til en distancering ift. at sætte målsætninger, som jeg vil komme ind på i afsnit 5.5.1, det kan gøre fremtiden kompleks, hvor fremtiden håndteres som en trinvis erobring af forskellige faser, som jeg vil komme ind på i afsnit 5.5.2 eller det kan bevirke til en strategisk håndtering; hvor man holder sine muligheder åbne, som jeg vil komme ind på i afsnit 5.5.3.

5.5.1 Distancering

Mange af mine informanterne sætter ikke specifikke planer ift. fremtiden. Dette er en håndteringsstrategi, hvor de tager afstand fra fremtiden ved at ikke sætte målsætninger, men er stadig i kontrol med tiden. Derfor er det ikke en *fatalisme*, som handler om overgivelse ift. fremtiden, hvor begivenhedernes gang tages som det kommer (Giddens 2004a: 132, 156f.)

Ift. mine informanter er der to grunde, som fører til at den enkelte håndterer fremtiden ved at tage afstand ift. at sætte målsætninger. Delvis fordi man vil undgå at blive skuffet--i tilfælde af hvis det ikke bliver til noget som en informant udtrykker det; "*Jeg prøver ikke at lave for mange faste*

målsætninger i tilfælde af, hvis det ikke bliver til noget.” (Ella s: 3), hvor det hermed kan ses som en strategisk håndtering, som jeg vender tilbage til i slutningen i afsnittet. Og Delvis fordi man er i tvivl om hvilken arbejdsstilling man vil have pga. mange valgmuligheder:

“Det er meget svært ved sociologi, faktisk. Jeg kan helt vildt godt lide det, og jeg hader det også en gang imellem som en pest. Fordi jeg synes, det er fedt, at der ikke skal laves den samme ting i arbejdslivet, men samtidig synes jeg også, at det er frustrerende, hvis man har svært ved at finde ud af, hvad man virkelige gerne vil med sit arbejdsliv.” (Lisa s: 3)

Lisa fortæller i forlængelse af hendes valg af uddannelse, hvor hun forsøgte at holde sine muligheder åbne, at sociologi er en uddannelse, der tilbyder mange arbejdsmuligheder. Det var bl.a. en af begrundelserne for hendes valg af sociologi. Lisas distancering ift. at sætte specifikke målsætninger til arbejdet, viser på den ene side den tvivl, der har trængt igennem hos hende, og på den anden side, hvor vigtigt det er for hende, at træffe det rigtig valg. Senere i interviewet fortæller Lisa, at hun begyndte at få interesser for mange arbejdsområder i løbet af hendes studietid. Men nu føler hun, at hun er blevet mere frustreret over, hvilken arbejdsretning hun skal søge efter. Der er meget ved sociologi, som hun finder interessant, derfor har hun svært ved at afgrænse sig og vide, hvilken arbejdsstilling hun skal søge efter, for hun *“[...] har mange ting jeg vil arbejde med, og det er også det, der forvirrer mig ift., hvad er det, jeg skal søge efter.”* (Lisa s: 5). Dette er et eksempel på en ambivalent følelse, der kan forklare de manglende specifikke målsætninger ift. arbejde, som gør sig gældende for mange af mine informanter (afsnit 4.2.3). Ambivalensen er fra den usikkerhed der kobles til fremtiden, men også mange muligheder som skaber tvivl om 'det rigtig valg for mig'. En ambivalent følelses bevirker til, at man kommer i tvivl om, hvad man skal vælge, og denne tvivl kan føre til en frygt for 'det forkerte valg'. Derfor forsøges der at holde så mange fremtidsdøre åbne, som jeg vil komme ind på senere, så det eventuelle valg kan udskydes til fremtiden. Og på denne måde kan angsten håndteres i nutiden, ved at undvige et endegyldigt valg. Oskar fortæller det, han kommer i tanker om, når han hører fremtid:

“Grundlæggende, så kommer jeg til at tænke om[...] det der uklarhed, for jeg synes det er helt vildt svært at finde ud af, hvad jeg helt præcis vil. Dels p.g.a. at der er masser af muligheder, men også ift. om man egentlige kommer til at vælge forkert. For eksempel, hvis det har noget at gøre med job, så tænker jeg for eksempel rigtig meget over, hvor jeg kommer

til at ende, og om jeg kommer til at gide det, jeg skal lave. Så det er egentligt... på nogle (punkter) fyldt med ubestemmelighed. Jeg ved det ikke helt, så det er ret uklart.” (Oskar s: 3)

Grundet Oskars manglende viden om hvad han præcis vil, kan et “forkert” valg fører til et job, som mangler mening. Et meningsfuldt job for Oskar, handler om et job, hvor han kan gøre en forskel (se evt. Afsnit 5.3.3). Det er frygten for at lande et sted, hvor man ikke gider lave det, som man skal. Det er en slags sneboldeffekt, der starter ved det forkerte valg; et trin op ad den forkerte trappe uden at kunne vende om igen. Det er usikkerhed og mange valgmuligheder, der gør det svært for Oskar at sætte planer, hvorfor tvivlen opstår og han, dermed, påtager sig en distanceret position ift. sin fremtid.

Det, der kan fører til tvivl, er i dette tilfælde ikke, ringe tillid til egne kompetencer, som Sørensen (2016) pointerede (se afsnit 2.4.2). Tvivlen kommer fra mange muligheder og den generelle usikkerhed, som kobles til fremtiden. Det er i lighed med den beskrivelse Jørgensen (2009: 75) giver, at valg ofte handler om ambivalenser, hvor der kan være tale om “ikke-valg” som en måde at udskyde beslutninger eller når der skal vælges flere modstridende ting. Fx. er fremtidsdøre i det senere afsnit også en måde at udskyde en beslutning, holde sine muligheder åbne for en eventuel beslutning senere i livet, når situationen bliver klar. Det at tage stilling til fremtiden ift. fastlagte beslutninger hænger også sammen med fremtidsdøre (afsnit 5.4.2). Ud fra Giddens, Bauman og Beck (Afsnit 4.1), kan der argumenteres, at bagsiden af strukturelle frigørelser, øget valgmuligheder, og selvstændig livsførelse kan virke frustrerende for den enkelte--ikke fordi man ikke har muligheder og stor frihed, men netop fordi man har mange mulige retninger at vælge i mellem. Det er tvivlen der trænger igennem her; tvivlen om det rigtig valg, tvivlen om hvad man skal med arbejde med efter endt uddannelse og tvivlen om ens færdigheder er gode nok. Dette sætter den enkelte ved en korsvej, hvor man skal træffe en tilsyneladende vigtig beslutning. Man skal nemlig selv “*søge efter*” (Lisa s: 5), det indikere at disse beslutninger er overladt til individet.

Andre, som Ella tidligere, sætter ikke specifikke målsætninger grundet den generelle usikkerhed der er knyttet til fremtiden, hvor man ikke ved, hvad der kommer til at ske. I en fremtid der anses for at være uvis, usikker og risikofyldt, er det klogt at ikke fastlåse sig i noget, der kan tage en omvendt drejning. Hermed sættes der ikke specifikke planer for at ikke blive skuffet. Fx. nævner Carsten (s: 6): “[...]verden er fyldt af usikkerheder jeg vil [...] ikke sætte næsen op efter noget, som er risikofyldt.

Så vil jeg heller lade mig blive positiv overrasket over, at det lykkedes, end at jeg vil sætte ekstremt høje forventninger og blive skuffet". Man vil ikke sætte høje ambitioner, som man alligevel ikke er sikker på, vil ske. For Carsten er fremtiden usikker bl.a. pga. konkurrencen:

"Det er netop fordi, at jeg godt ved, at jeg er i konkurrence med andre mennesker, og så er det jo ikke sikkert. Plus, jeg er nok også i tvivl om, hvad jeg helt præcis gerne vil. Jeg har ikke besluttet mig 100 procent for, at det lige præcis er det her, jeg gerne vil. Det gør jo også... Det forhindrer, at jeg lægger de her mere specifikke planer" (Carsten s: 7)

For Carsten er det en trefoldig kombination; fremtiden er risikofyldt samt usikker, den er blandt andet usikker pga. Konkurrencen på arbejdsmarkedet, og samtidig er han i tvivl om hvad han præcis skal. Ifølge Giddens, kan arbejdsmarkedet pga. Konkurrencen, forstås som et risikomiljø, som venter ude i fremtiden (Afsnit 4.2.4). Her må den enkelte selv håndtere denne risiko. Fx. er Carsten reflektiv og overvejer at tage studiejob for at øge sine chancer om at finde et arbejde efter endt uddannelse og fylde sit CV. Som nævnt under kapitel 2, så kan usikkerhed bevirke til en distancering ift. fremtid (Cook 2016), men I tilfælde af mine informanter er afstandtagende ift. den nær fremtid, som Cook (2016) undgår at se. Fordi hun sammenligner fremtiden på forskellige niveauer; samfundsmæssige (fjern fremtid) og personlig (nær fremtid), hvor individet har tendens til at være mere positiv overfor egen nær fremtid kontra samfundsmæssige fjern fremtid.

På den ene side kan manglende målsætninger til arbejde skyldes en tvivl om hvilken arbejdsstilling man vil have--da dette forekommer til at være et "vigtigt" valg. Tvivlen stammer fra usikkerhed og mange muligheder. På den anden side kan det også skyldes en generel usikkerhed som er knyttet til fremtiden, hvor den enkelte tager afstand i at sætte specifikke målsætninger, for at ikke blive skuffet. Dette kan suppleres med Bauman, at i den nye(postmoderne) tidsalder, handler fremtiden om at undgå fixationer, og holde sine muligheder åbne (Atkinson 2008: 4). Sluttelige er det at ikke sætte specifikke planer også én måde at håndtere fremtiden på, hvor den enkelte viser sin refleksivitet og kalkulation ved at tage afstand. Det at ikke sætte målsætninger er ikke ensbetydende med, at livsplanlægningen ikke sker. Det er en del af deres planlægning for fremtiden, hvor det rettere kan ses som en kalkulation af risikominimering. I tilfælde af ambivalens, er det strategisk at ikke låse sig fast i en retning, men holde mulighederne (fremtidsdøre) åbne.

5.5.2 Trappehåndtering

De fleste har en forventning om at blive færdiguddannet og få sig et arbejde, samt ønsker til hvad de vil bruge deres arbejde til. Alt andet sættes midlertidigt på standby, fordi mange af de andre elementer, der udgør deres fremtid, afhænger af arbejde og de økonomiske forudsætninger. Det er også en håndteringsstrategi, som en trinvis håndtering: et trappetrin ad gangen, hvor tidsmæssigheden er kort og nær.

Trappehåndteringen udspringer af at informanterne anser deres fremtid opdelt i en kronologisk-kontinuitet: først uddannelse, derefter arbejde, og så de resterende. Det, at se sin egen fremtid som en trappe, viser på den ene side en lineær forståelse af livets forløb, og på den anden side er det præget af en realiseringsmodel, der kan sammenlignes med Maslows behovspyramide--i denne kontekst, en slags "fremtidspyramide": De basale nødvendigheder skal først opnås, dernæst kan man spekulere og tilrettelægge de andre værdifulde elementer, som man ønsker at realisere for sit fremtidig liv, f.eks. en arbejdsstilling, etablering af en familie etc.. For at gå et trin op, så skal man realisere den trin man har fod på. Trappehåndtering er præget af et kortsigtet fremtidsperspektiv, hvor informanterne typisk forholder sig til den nære fremtid. Én måde at håndtere de kortsigtede planer og ønsker er at anse fremtiden som en trappe:

"Jeg tror igen, hvis man ser det som en trappe, så er det næste skridt ligesom der. Så kan man tage stilling til de andre ting. Det er sådan lidt, det jeg har i hovedet, som fylder mest. Det, jeg er mest fokuseret på." (Ella s: 3)

Her fortæller Ella i forlængelse af hendes planer for fremtiden; hvor hun har et kortsigtet fremtidsperspektiv og forsøger at ikke sætte specifikke mål, at hun fokuserer på det der sker i nutiden. Det tyder på at der er en begrænsning på, hvor meget man kan overskue ift. at tænke langt fremad. Derfor udskydes fremtidsovervejelser midlertidige, et fænomen der kan forstås ud fra Giddens' "kontrol med tiden" (2004a: 107). En udskydning af fremtiden er også en refleksiv måde at kolonisere fremtiden, fordi fremtiden hives ind i nutiden, og der bedømmes, at det ikke er relevant at tage stilling til lige nu. Den kan derimod ses som en modreaktion over et domineret tidsperspektiv (Giddens 2004a: 107). Fx. en modreaktion overfor en acceleration samfund (Rosa 2013).

For en 10. semesters studerende som afsætter tiden på specialeskrivningen, bliver ønsket om at få et job tilsidesat og udskudt midlertidigt:

" [...] Jeg er heller ikke særlig afklaret, så der er mange forskellige ting på den måde, som jeg kunne gøre, og som jeg vælger ikke at gøre. Fordi jeg har nok at se til med specialet. Derfor har jeg valgt at sige, at lige nu der står det bare i specialets vej." (Lisa s: 10)

Lisa udtrykker en praktisk handling; at hvert trin skal håndteres separat. Det giver bedst mening at fokusere på det, der sker her og nu. Når det ene trin er erobret, så kan man begynde på at søge arbejde, og når man har fået et arbejde og sikret sig et økonomisk sikkerhedsnet, så kan man spekulere på familie, børn, bolig, rejser etc. Det er også den tidligere nævnte ambivalens (afsnit 5.5.1), der gør at man ikke sætter planer og at man samtidige håndterer fremtiden trinvis. Informantens trinvis håndtering er en strategi, der gør det nemmere at begribe samt kontrollere sit fremtidige liv i eget tempo ved at fokusere på nutiden og erobre fremtiden i en kronologisk rækkefølge, der giver mening. Har man ikke planer om, hvad ens liv skal indebære i den fjerne fremtid, og er man i en ambivalent tilstand, så er det rationelle valg at tage det trin for trin.

Det, at håndtere fremtiden opdelt som trappetrin, gør også, at man helst vil fokusere på det trin, man har fod på, og man kan ikke altid se de øverste trin klart. Trinene kan være sløret men ikke klare, forstået på den måde, at informanterne forventer at få arbejde, etablere familie etc. men hvornår og hvorledes er utydelig. Det hænger også sammen med de mange valg, der er at træffe, og det usikkerhed og uvished der knytter sig til fremtiden. Har man derimod en specifik plan og drømme ift. arbejde (hvilket to informanter har), så håndterer man også fremtiden trinvis fx. fortæller Markus i forlængelse af, hvad han gør for at opnå sin drømme og planer:

" [...] jeg føler, at lige nu er jeg på et punkt, hvor jeg skal færdiggøre mit studie, før det for alvor spidser til med at forfølge drømmen. Jeg har godt nok engageret mig i en business akademi, hvor jeg tager forskellige workshops, og har muligheden for at tage nogen certificeringer, der ligesom gør, at jeg kan få nogen pæne ting på cv'et, der forhåbentlige kan lande det gode job efterfølgende. Men ellers gør jeg ikke det store for at jage drømmen." (Markus s:4)

Trappehåndtering er en måde, hvor han kan tage "*laissez faire*" tilgang til fremtiden (Markus s: 4). Det, at han har en drøm og en "*målrettet*" (Markus s: 3) plan om at være HR-Leder, gør også, at Markus er lidt mere rolig ift. fremtiden, hvilket Carabelli & Lyon (2016) også viser, at målsætninger kan gøre tilværelsen beroligende og begrænser den angst, der kan være ift. fremtiden, hvorfor Markus har en *laissez faire* attitude overfor fremtiden. Derimod modstrider det Sørensen (2016: 60) pointe i, at målsætninger skaber lyst og motivation til at gøre en indsats og gør fremtiden mindre usikker, fordi for Markus er fremtiden på trods af hans drøm og plan, usikker og uvis. Samtidig gør han "*ikke det store for at jage drømmen*".

Når studerende italesætter fremtiden som en "trappe", ligger denne forståelse af deres egen fremtid, forudsætningen for de valg, de overvejer at tage og i højere grad, hvornår de skal begynde på at gøre sig overvejelser om specifikke planer, f.eks. det at starte en familie. Det betyder, at nogle studerende prioriterer deres ønsker med udgangspunkt i det, der sker her og nu. I størst tilfælde er de (som har en trappeforståelse) ikke begyndt at overveje alle aspekter af deres liv, men de søger derimod at opfylde et mål eller en forventning trin for trin; en ting ad gangen. Dermed er trappeforståelsen også en håndteringsstrategi, hvor den enkelte håndterer den usikker fremtid skridt for skridt, fremfor at sætte langsigtet mål. Det kan perspektiveres til Brannen & Nilsens (2002) forskning, hvor unge bl.a. håndtere fremtiden ved at fokusere på den nær fremtid, hvor her og nu er vigtigst, hvilket gør at nutiden strækkes ud. Forfatteren anser dette, som at unge holder fremtiden i skak (in bay), hvor der ikke sættes langsigtet målsætninger. I forlængelse af dette, kan trappehåndtering også forstås som en måde at holde fremtiden i skak, være i kontrol med tiden og dermed koloniserer fremtiden i nutiden. At tænke kortsigtet gøre det mere begribeligt at håndtere fremtiden, og som forskningen af Cook (2016) viser, når fremtiden bliver uoverskuelige og kompleks til at begribe, så er en håndteringsstrategi at tænke på de kortsigtet og nær fremtid.

5.5.3 Fremtidsdøre

Som nævnt tidligere, anses fremtiden som et domæne af forskellige muligheder. Dette italesættelser informanterne som "døre", hvor metaforen på en måde illuminerer det hypotetiske fremtid. Dørene refererer til forskellige fremtidsscenerier eller muligheder. Fremtidsdøre handler egentlige om at holde sin muligheder åbne—og dette gøres på bedst vis (hvis man er i tvivl og ikke

afklaret med sig selv) ved at vælge det, der kan sørge for at ens muligheder i fremtiden kan være åbne og ikke determineret på forhånd. Fx. har nogle valgt at uddanne sig, fordi det fremadrettet kunne holde deres fremtidsmuligheder åbne ift. arbejde og efterfølgende god indkomst, hvilket også fremkommer hos (Thomsen 2012: 576f.) ift. statskundskabsstuderende. Over halvdelen begrundet deres valg af den specifik uddannelse bl.a. for at holde deres fremtidsdøre åbne:

“Den åbner faktisk døre til mange forskellige muligheder [...] Så det her er en uddannelse, der åbner døre til mange forskellige muligheder. Så det er ikke sådan, at man i fremtiden sidder fast.” (Zarina s: 1)

Det er vigtigt for Zarina ikke at sidde fast, hvilket indikerer at *sidde “fast”* anses som værende ønskværdigt. Sandelig anses det at sidde *“fast”* i en højhastighedssamfund som en ikke-autentiske karakteristikk for den enkelte, fordi acceleration fordrer den enkelte om at være konstant aktiv (Rosa 2013), og præstationssamfund (Petersen 2016) fordrer også den enkelt om at være i konstant udvikling. Zarinas udtalelse kan også ses pba. af hendes reflektiv valg af en uddannelse. For at holde sine fremtidsmuligheder åbne, bruger hun uddannelsessystemet, reflektivt, som et ekspertsystem til at udvide sin horisont af muligheder ift. Job.

For mange af informanterne handler det mere om at holde deres fremtidsdøre åbne, og dermed mulighederne i en dvaletilstand, fordi de er i tvivl om, hvad de skal vælge af arbejdsretning, og samtidig er fremtiden præget af uvished, usikkerhed og risiko. For at minimere denne risiko og usikkerhed, udliciteres de afgørende valg til fremtiden. Fremtidsdøre henviser til fremtiden som et domæne med alternative mulige scenarier pga. aftraditionalisering, øget valgfrihed og handlemuligheder. Fremtid er på den ene side altid usikker og risikofyldt, og på den anden side rummer fremtid mange muligheder. Derfor kan det ses ud fra Giddens’ perspektiv, som et terræn af hypotetiske muligheder, fordi man kan aldrig vide med sikkerhed, hvad det vil bringe en, men det er åbent og *“ligger for fødderne”* af den enkelte som Markus (s: 2) udtrykte. Og hvis man i forvejen er usikker på hvad fremtiden vil bringe, og endnu vigtigere hvad man selv vil med sin fremtid, så er det strategiske valg netop at ikke låse sig faste i en retning, som man hypotetisk set kan fortryde senere. Der er risiko koblet til et valg af en uddannelse, fordi nogle uddannelser fastlåser den enkelte i én bestemt retning, men på den anden side kan denne fastlåsning i en bestemt retning, være med til at fjerne tvivlen om hvad man skal arbejde med efter en endt uddannelse. I modsætning til trappe

håndtering, hvor man udskyd fremtidsovervejelser og fokuserede på nutiden, er det at holde sine fremtidsdøre åbne et udtryk for at udskyde sin valg og beslutning og holde det i en dvaletilstand.

Det, at fremtiden er fyldt med mange døre, betyder ikke at fremtiden er afgjort og sikkert. Det kræver stadig at træffe sikre valg, så man ikke kommer til at lukke de andre fremtidsdøre. Ella fortæller ift. hendes valg af praktisk sted således:

"[...] Nu er man i praktiksøgning. Der tror jeg, at man tænker meget over ens valg, rent geografisk. Altså det kunne være fedt at tage til Budapest og være der nede i praktik. Men hvis man ikke ser sin fremtid i Budapest, så er det nok ikke der man skal fokusere. Det er sådan med ens valg på al de ting man gør. Ens valg på praktiksted for eksempel åbner op for ens netværk, som så åbner op for måske en lille dør for fremtiden." (Ella s: 3)

I forlængelse af hendes håndtering af fremtidsplaner fortæller Ella, at hun tænker meget ift. valg af praktikplads. Hendes udtalelse er en beskrivelse af hendes tanke proces, når hun søger praktik og skal beslutte sig. Hun viser, at hun er reflektiv ift. hendes valg af praktiksted, her overvejer hun de muligheder og begrænsninger der kan være ved valget. Potentielt set kan man søge praktikpladser mange steder, men hun pointerer, at hvis man ikke ser sin fremtid i et bestemt område. Så skal man heller ikke sætte sit fokus i det, og sådan er det med ens valg på al de ting man gør. Det kan være valg og beslutninger om praktikplads, arbejde, familie etc. Hvis man er usikker og ikke afklaret med sig selv, så vil det bedste være at ikke træffe valg og beslutninger, der begrænser ens fremtidsmuligheder og lukker dørene, men derimod træffe valg der kan holde dem åbne på forskellige vis. Det er et eksempel på det Giddens (2004a: 134) mener; når fremtiden har først etableret sig, så bliver den koloniseret med "hypotetisk tænkning". Ella sætter sin refleksivitet på spil, og kalkulerer muligheder, her koloniserer hun fremtiden med hypotetiske tænkning, og styre den i en ønsket retning. Fx. praktikpladsen udvider ens netværk, som kan bruges til at holde fremtidsdøre åbne. Det kan i forlængelse af dette, ses som et forsøg på udvide sine ressourcer ved at holde fremtidsdørene åbne, i.e. udvide horisont af mulighederne. Fremtidsdøre kan hermed relateres til konceptet af det gode liv (afsnit 5.2). I søgen efter det gode liv, orienterer individer sig mod at sikre og forøge deres ressourcer. Man forsøger især at udvide sin horisont af muligheder, ifølge Rosa (afsnit 4.3). Det er samtlige et eksempel på livsplanlægning, men præget af en kortsigtet

planlægning. Livsplanlægning er, ifølge Giddens, ikke entydige med at man skal tænke så langt frem som muligt og tage vigtige beslutninger. Livsplanlægning kan også omhandle at reflektere over fremtiden men ikke træffe valg med det samme.

En anden informant udtrykker hvad han mener med at fremtiden er uvis og usikker:

“Jeg tror det, der ligger i muligheder, er det her med at verden ligger for fødderne af en. Alle døre er åbent, lidt på klem på en eller anden måde. Samtidig er det her uvisheden kommer ind, fordi hvordan får man lige sparket de her døre ind. Og hvor ender man? Det er uvist.”

(Markus s: 2)

Som metaforer indikerer fremtidsdøre åbne døre. Dvs. at dørene er åbne og kræver ikke energi at gå ind ad dem. Men ”sparker” man døren åben eller tager man blidt hånd om håndtaget? Dette ser ud til at være forskellige blandt studerende, en ambitiøs mål skal også helst markeres og derfor skal døren sparkes ind. Et mindre ambitiøs mål, for eksempel at få et arbejde—uden specifikationer om hvilket arbejde eller stilling—behøves ikke at markeres. Fordi der er ikke en autentisk realisering over dette. Man tager det som det kommer. Markus har et mål om at blive HR-Leder, men han er godt klar over det hårde arbejde det kræver. Han fortæller, at han er nødt til at være på arbejdsmarkedet i et par år og få sig erfaringer, før han kan blive HR-Leder. Markus viser sin refleksivitet, og ham bliver døren sparket ind, netop fordi det er besværligt at opnå den stilling, på trods af at døren er åben. Det skal markeres, fordi det er hans fremtidsdrøm, en målrettet plan og ikke bare en interesse per se (Markus s: 3). For ham handler det, om den identitet han vil skabe, og realisering af den målrettethed kan ikke gå stille for sig.

Delkonklusion

Informanternes italesættelse af fremtiden henviser til, hvordan de forstår fremtiden. Yderligere ligger deres forståelse af fremtiden også fundamentet for, hvordan de efterfølgende håndterer den. Det, mennesker definerer som virkelighed, vil også være virkelige i dens konsekvenser á la Thomas-teoremet. Man handler på baggrund af det man forstår ved et fænomen. Det, at anse fremtiden som henholdsvis usikker, et terræn af muligheder eller opdelt i trinvis faser, præger også de overvejelser, informanterne gør sig for at håndtere den, og de valg de træffer for at opnå det

ønskværdig og realisere forventninger. Informanterne håndterer fremtiden på forskellige måder, de viser, at de er refleksive overvejende og deres håndtering viser at de gør sig overvejelser af “det rigtige valg”.

Distancering er en håndtering, hvor informanterne ikke sætter målsætninger og tager afstand ift. fremtiden. Det skyldes en tvivl om “den rigtige valg”, som giver en følelse af ambivalens, og tvivlen skyldes usikkerhed og mange valgmuligheder. Distancering skyldes også en generel uvished om fremtiden, som skaber usikkerhed og risici, hvor den enkelte håndterer dette ved at tage afstand. Dermed bliver det er en strategisk håndtering, hvor man vil undgå at blive skuffet. Hermed er det en bevidst håndtering af egen vilje, hvor intentionen er at ikke blive skuffet ved at sætte målsætninger. Dette står i modsætning til tvivlen, som giver anledning til en ambivalent følelse, hvor det—at ikke sætte målsætninger—er ikke af egen vilje, men en nødvendighed.

Trappehåndtering hænger sammen med distancering, hvor man ikke sætter lange målsætninger, men er optaget af nutiden, hvor den trinvis håndtering gør fremtiden begribeligt og kontrollerbart. En trappehåndtering er præget af et kort fremtidsperspektiv og gør også at der fokuseres på nutiden, hvormed denne nutid strækkes ud. Usikkerheden gør fremtiden også kompleks, som giver anledning til et fokus på her og nu, hvor fremtiden kan begribes, kontrolleres og håndteres. Trappetrinene er ikke kun en håndtering men også en forståelse af egen fremtid, opdelt i forskellige faser. Den symboliser en form for “fremtidspyramide”, der kan drage paralleller til Maslows behovspyramide. Man vil først blive færdiguddannet, få et job for at etablere en sikkerhedsnet og derefter alt andet.

Fremtidsdøre referer til en forståelse af fremtiden som et domæne af muligheder, som håndtering er fremtidsdøre med til at udlicitere vigtige valg til et senere tidspunkt. I modsætning til trappen, hvor overvejelserne blev udskudt, er fremtidsdøre udtryk for at valg og beslutninger bliver udskudt som en måde at minimere risici. Det skyldes både usikkerhed grundet fremtiden, men også den førnævnt tvivl. Fremtidsdøre er også at tæmme det uventede (jf. Bauman 2006: 83) og holde det under kontrol.

Kapitel 6: Diskuterende konklusion

Nærværende speciale har undersøgt kandidatstuderende forventninger til og håndtering af fremtiden, for at få viden om, hvad de forventer af deres fremtid, og hvad de gør for at imødekomme den. Derudover har interessen også været at hive det op på et højere niveau, for at få viden om hvordan de omskiftelige vilkår i vores tid kan influere og præge den enkelte studerendes fremtidsforståelse og håndtering. Denne ambition er undersøgt med følgende undersøgelsesspørgsmål:

Hvilke forventninger har kandidatstuderende til fremtiden, og hvordan håndterer de fremtiden?

Denne undersøgelsesspørgsmål blev undersøgt vha. tre underspørgsmål:

- 1) Hvordan forstår kandidatstuderende fremtiden?**
- 2) Hvilke målsætninger sætter kandidatstuderende til deres fremtiden?**
- 3) Hvordan håndterer kandidatstuderende fremtiden og deres målsætninger?**

Der kan konkluderes, at fremtiden anses blandt de undersøgte at være usikker og risikofyldt, som kan virke bekymrende, skræmmende og angstprovokerende, men anses også som et område med muligheder, hvorfor de forholder sig generelt optimistisk. Til deres fremtid har de forventninger om et trygt, sikkert og etableret liv på trods af de usikkerheder, de kobler til fremtiden. Det indikerer, at de er optimistiske ift. egen fremtid. Det er i kraft af deres uddannelsesaktivitet, hvor uddannelsen spiller en stor rolle bl.a. som et håndteringsredskab. Deres forventninger afspejler en kulturel forståelse af et sikkert og trygt liv. Det er samtidig i relation til deres opfattelse af det gode liv, hvilket deres ønsker også er rettet imod. Der er forskellige måder, de håndter fremtiden. I undersøgelsen har jeg kortlagt tre måder, hvor alle tre afhænger af deres opfattelse af fremtiden og påvirkes af aftraditionalisering og individualisering, som har medført stigende valgmuligheder, hvor der kan opstå tvivl og ambivalenser. Informanterne viser, at de er reflektiv gennem deres håndtering af fremtiden. I deres håndtering indgår risikominimering og strategisk livsplanlægning, hvor de ikke sætter planer, håndterer deres fremtid som trinvis fase, og forsøger at udlicitere vigtige beslutning—når det er usikkert, risikabelt eller tvivlsomt for at holde fremtidsmulighederne åbne.

De stræber efter tryghed, sociale relationer og fællesskaber i familiekonteksten, men det skal ikke forstås som re-traditionalisering, men en søgen der giver dem en forestilling om sikkerhed ift. fællesskaber og stabile relationer, selvom denne sikkerhed er skrøbelige, ifølge Giddens (2004a). Det indikerer dog, at deres forventninger til fremtiden indeholder en opfattelse af, at der findes stabile holdepunkter. Det er vanskeligt at snakke om re-traditionalisering, da der er så mange nuancer til, hvorfor informanterne søger stabile relationer. Der er et eksempel i empirien (BIIAG 4 s: 5), der viser at den enkelte lægger sin lid til trosystemer, fx at man skal have håb og stole på "højere" legitime magter. Det er en håndtering, der kan forstås ud fra Giddens' *fortuna* begreb, hvor man overgiver kontrollen til højere "legitime" magters forsyn (Giddens 2004a: 132f. 154f.) Fortuna var en udbredt tendens i det præmoderne og moderne samfund, hvor traditioner havde indflydelse. Denne Håndtering som *fortuna* kan ikke fortolkes som en retraditionalisering i informantens tilfælde, men at nogle trosystemer er bevaret (på samme måde som nogle traditioner). Informanten opretholder og i kraft af dette reproducerer denne trosystem, der er således ikke tale om en retraditionalisering. Man kan nemt fortolke en reproducerende forhold som retraditionalisering ved at arbejde med perspektiver fra Giddens.

I relation til arbejde har mange ønsker om at udvikle sig men også om at bidrage og gøre forskel, hvilket relatere til deres forståelse af det gode liv og de kulturelle anerkendte opfattelser i samfundet. Generelt har mange ikke planer for deres fremtid men derimod ønsker, som de ser frem til. Arbejdets kategorien har en trefoldig formål; selvrealisering, bidragelse, og en økonomisk nødvendighed. Det økonomiske fundament søges som det første, hvor denne form for håndtering, er en trappe-håndtering. Deres ønske om at bidrage og gøre forskel har tre motivationsforklaringer; indflydelse, påvirkning og anerkendelse; en moralsk humanisme; og et kategorisk imperativ, hvilket eksisterende forskning (Levinsen 2018; Skardhamar & Baarts 2002; Cook 2016) ikke indfanger. Værdiorienteringer som fx det at et godt liv ikke findes i materialitet og det at bidrage, handler ikke kun om identitetskabelsen. Teorien må bruges ift. andre teorier. Fx Ronald Ingleharts teori om postmaterialisme, hvor de vestlige samfund er orienteret i retningen af værdier. Velstanden i det danske samfund er relativ høj ift. andre ikke-vestlige lande, samtidig med moderniseringsprocessen i de vestlige samfund, har det medført en orientering mod værdier (Marsh 2006). Det er en anden vinkel som kan bruges i samspil med Giddens.

For at forstå andre forhold og "lag" (Layder 1998), afhænger det også af at se på forskellen imellem sociale grupper i samfundet fx sociale klasser. Det kan yderligere diskuteres i forlængelse af Pierre Bourdieu (1997), hvilken indflydelse informanternes sociale position, har på værdiorientering. De er kommende dimittender på vej ind i arbejdsmarkedet med en uddannelsesgrad som kapital, hvilket gør, at de har større livschancer ift. indkomst, da de kan udveksle deres kulturel kapital til det økonomiske. Herunder bliver det relevant at undersøge differentiering til samfundsgrupper fx jævnaldrende som ikke er under uddannelse. Individualiseringsperspektivet har derimod været anvendelige til at forklare informanternes refleksivitet og deres relation til institutioner. Men de forklarer ikke baggrundsfaktorerens indflydelse, hvorfor denne undersøgelse er begrænset. Baggrundsfaktorer som fx økonomisk, kulturel og social kapital er i denne undersøgelse ikke målt empirisk. Det betyder, at der er lag af den sociale virkelighed som ikke kan forklares (Layder 1998). Det fører til et spørgsmål, om, hvorvidt det kan udbredes.

Målgruppen er universitetsstuderende, hvilket adskiller dem fra de jævnaldrende unge som ikke er på lange videregående uddannelser. Deres sociale position i samfundet, habitus og deres hverdags interaktioner i et bestemt felt (Bourdieu 1997), kan have indflydelse i deres forventninger, forståelse og håndtering af fremtiden. Pba. empirien er der således eksempler på at indenfor en bestemt fakultet(samfundsfaglige), så afviger studerende på tværs af studier. Fx har en økonomistuderende kontra en sociologistuderende en modsat holdning på det at sætte en mål og udføre en handling, som udmønter sig i fiasko (BILAG 9 s: 7, BILAG s: 4). Det er et forhold, der kan belyses i videre forskning, altså hvad kan en sammenligning mellem studier og fakulteter give af viden på det her område. Der kan bl.a. tages højde for, hvilken indflydelse det har på deres orientering mod immaterielle værdier, herunder det at bidrage og gøre forskel, og om de forskellige typer af bidragelse kan afvige fra studier til studier. Yderligere er der dimensioner som tid, der mangler bedre klarhed i undersøgelsen.

Tid er en anden dimension som bliver relevant at forholde sig til. Sociale processer, som aftraditionalisering og individualisering, strækker sig over tid. De er processer. Alle informanter har et kortsigtet fremtidsperspektiv, og de forholder sig til deres nærfremtid. Det forklares ikke udførligt pba. Giddens. For er det fremtiden, der bliver overvældende og fremmedgørende i kraft af

usikkerheden, så de derfor forholder sig til den nærfremtid? Eller er det grundet en accelerationssamfunds tidsforståelse og erfaring af en accelererende tid, der skifter fokus på den nærfremtid (Rosa 2013)? Tid bliver en ydre forhold og objektiv. Det kan Giddens ikke forklare. Der kan være forskellige elementer koblet til dette, fx magtforhold. Her bliver det relevant at undersøge, om det indebære et fremmedgørende element. På trods af at "tid" er en af de centrale træk ved modernitet hos Giddens (1991/2004: 28), så gives der ikke en uddybende definition af, hvad "tid" er for en størrelse. Modsat Giddens, adskiller fx Alfred Schutz (2005) mellem en indre subjektive oplevelse af tid og en ydre objektiv tid. Det er relevant at inddrage nye perspektiver på, hvordan de forskellige former af "tid", kan have en indflydelse i målgruppens fremtidsforståelser. For at få en bedre forståelse for deres kortsigtet perspektiv; om den objektive tid kan influere sådan så de forholder sig til den nærfremtid.

Litteraturliste

- Bauman, Zygmunt (2002): *Fælleskab*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Bauman, Zygmunt (2006): *Flydende modernitet*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Bauman, Zygmunt (2007): *Liquid times: Living in an age of uncertainty*. Cambridge: Polity Press.
- Beck, Ulrich & Beck-Gernsheim, Elisabeth (2001): *Individualization*. London: Sage Publications, kap 1: Losing the traditional: Individualization and "precarious freedoms".
- Beck, Ulrich (1997): *Risikosamfundet - på vej mod en ny modernitet*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Black, Gregory S. & Schofield, April L. (2018): "A comparative study of the determinants of future plans and expectations of business students. *Journal of Education for Business*, 93(3): 75-87.
- Bo, Inger Glavind, Thomsen, Trine & Christensen, Ann-Dorte (red.) (2016): *Narrativ Forskning: Tilgange og Metoder*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Bourdieu, Pierre (1997): *Af praktiske grunde*. Hans Reitzels Forlag.
- Brannen, Julia & Nilsen, Ann (2002): "Young people's time perspectives: From youth to adulthood". *Sociology*, 36(3): 513-537.
- Braungart & Braungart (1996): "Perceptions of self, the United States, and Europe—a study of upstate New York university students". *Youth & Society* 27(3):259-290.
- Carabelli, Guilia & Lyon, Dawn (2016): "Young People's orientations to the future: navigating the present and imagining the future". *Journal of Youth Studies*, 19(8): 1110-1127.
- Cook, Julia (2016): "Young adults' hopes for the long-term future: from re-enchantment with technology to faith in humanity". *Journal of Youth Studies*, 19(4): 517-532.
- Cook, Julia (2018): *Imagined futures. Hope, risk and uncertainty*. London: Palgrave Macmillan.
- Cuzzocrea, Valentina & Collins, Rebecca (2015): "Collaborative individualization? Peer-to-peer action in youth transitions". *Young*, 23(2): 136-153.
- Danmarks Statistik 2018: "Uddannelsesaktivitet på lange videregående uddannelser efter uddannelse, status og tid", besøgt 25-01-2020.

<https://www.statistikbanken.dk/statbank5a/selectvarval/saveselections.asp>

- Danmarks Statistik (2019): "Uddannelsesaktivitet på lange videregående uddannelser efter uddannelse, tid, alder og status", besøgt 04-02-2020. www.statistikbanken.dk/UDDAKT70
- Eckersley, Richard (1999): "Dreams and expectations: young people's expected and preferred futures and their significance for education". *Futures*, 31: 73-90.
- European Parliament (2000): "DET EUROPÆISKE RÅD 23. OG 24. MARTS 2000 LISSABON FORMANDSKABETS KONKLUSIONER", besøgt d. 18-01-2020.
https://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_da.htm
- Europa Kommissionen (2010): "MEDDELELSE FRA KOMMISSIONEN—EUROPA 2020: En strategi for intelligent, bæredygtig og inklusive vækst", besøgt d. 18-01-2020.
https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_DA_ACT_part1_v1.pdf
- European Commission (2018): *Employment and Social Developments in Europe*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Fink, Hans (2003): *Samfundsfilosofi*. Aarhus: Aarhus universitetsforlag. 6. udgave.
- Ganong, Lawrence H. et al. (1996): "African American and European American college students' expectations for self and for future partners". *Journal of Family Issues*, 17(6): 758-775.
- Giddens, Anthony (2004a): *Modernitet og selvidentitet—Selvet og samfundet under sen-moderniteten*. København: Hans Reitzel forlag, 8. oplag
- Giddens, Anthony (2004b): "Living in a Post-Traditional Society". Kapitel 2 i *Reflexive Modernization*. Ulrich Beck, Anthony Giddens & Scott Lash Cambridge: Polity press.
- Hodgkinson, Phil & Sparkes (1997): "Careership: a sociological theory of career decision making". *British Journal of Sociology of Education*, 18(1): 29-44,
- Holfelder, Anne-Katrin (2019): "Towards a sustainable future with education?". *Sustainability Science*, 14: 943-952.
- Honneth, Axel (2006): *Kampen om anerkendelse. Sociale konflikters moralske grammatik*. København: Hans Reitzels forlag.
- Hviid, Marianne K. et al. (2008): *Kompetence udvikling i udkantsområder—Almen og praksisnær kompetenceudvikling for voksne*. Aalborg: Aalborg universitetsforlag.

- Jacobsen, Michael H. (2012): "Adaptiv teori - den tredje vej til viden". Kapitel 9 i *Håndværk og horisonter—tradition og nytænkning i kvalitativ metode* (red.). Rasmus Antoft, Michael H. Jacobsen, Anja Jørgensen & Søren Kristiansen. Odense: Syddansk Universitetsforlag, 2. oplag.
- Jacobsen, Michael H. & Anders Petersen (2017): "Fagre nye arbejdsliv? —set gennem fire fremtrædende kritisksociologiske samtidsdiagnoser". *Tidsskrift for Arbejdsliv* 19(1): 10-28.
- Järvinen, Margaretha & Nanna Mik-Meyer (2017): "Kvalitative analysetraditioner i samfundsvidenskabelige forskning". Kapitel 1 i *Kvalitative analyse—syv traditioner* (red.) Margaretha Järvinen & Nanna Mik-Meyer. Latvia: Hans Reitzels forlag.
- Juul, T. M., & Mette Pless (2015): "Unges uddannelsesvalg i tal: Midtvejsrapport i forsøgs- og udviklingsprojektet". 'Fremtidens Valg og Vejledning'. Center for Ungdomsforskning
- Juul, T. M. (2016): "Når studerende uddannelses interesser udfordrer universitetspædagogikken". Kapitel 11 i *Studier i pædagogisk sociologi* (red.) Hans Dorf & Niels R. Jensen. Aarhus: Aarhus universitetsforlag
- Juul, T. M. (2018): *Det 'sikre' valg i en uvis fremtid: En sociologisk analyse af unges motiver for valg af ungdomsuddannelse*. Aalborg universitet: Aalborg Universitetsforlag. Det Humanistiske Fakultet. Ph.d.-Serien
- Jørgensen, Christian Helms (2009): "Fra uddannelse til arbejde—ikke kun en overgang". *Tidsskrift for Arbejdsliv*, 11(1): 67-86.
- Klindt, Mads Peter (2011): "Ove Kay Pedersen—Konkurrencestaten". *Tidsskrift for Arbejdsliv*. 13(3): 102-103.
- Katznelson, Noemi & Mette Pless (2006): "Unges forestillinger om arbejde". *Tidsskrift for arbejdsliv*, 8(3): 37-52.
- Kaufman, Gayle (2005): "Gender role attitudes and college students' work and family expectations". *Gender Issues*, 22(2): 58-71.
- Kvale, S. & S. Brinkmann (2009): *Interview—introduktion til et håndværk*. 2. udgave. København: Hans Reitzels Forlag.
- Kvale, S. & S. Brinkmann (2015): *Interview—Det kvalitative forskningsinterview som håndværk*. 3. udgave. København: Hans Reitzels Forlag.

- Lakoff, George & Mark Johnson (2003): *Metaphors we live by*. London: The University of Chicago Press.
- Layder, Derek (1998): *Sociological practice*. London: SAGE Publications Ltd.
- Levinsen, Klaus (2006): "Individualisering og ungdom—en diskussion af Ulrich Becks individualiseringsbegreb". *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 6(2):41-58.
- Levinsen, Marianne (2018): *7 Generationer—Værdier, forbrug og levevis nu og i fremtiden*. Aarhus: Fremforsk
- Lo Lacono, Valeria et al. (2016): "Skype as a Tool for Qualitative Research Interviews". *Sociological Research Online*, 21(2): 1-25.
- Marsh, Robert (2006): "Review Essay". *Comparative Sociology* 5(2-3): 291-296.
- Morgan, Stephen L. (2007): "Expectations and Aspirations" i *Blackwell Encyclopedia of Sociology*
- Pedersen, Ove K. (2014): "Velfærdsstaten, og dens udvikling til Konkurrencestat". *Klinisk sygepleje*, 28 (4).
- Pedersen, Ove K. & Dehlholm, Mikkel (2018): "Succes eller fiasko? —Et komparativt blik på den danske konkurrencestat". *Dansk Sociologi*, nr. 2, 2018: 51-75.
- Petersen, Anders (2016): *Præstationssamfundet*. København: Hans Reitzels Forlag
- Rasborg, Klaus (2013): "Individualisering og social differentiering i den reflekseive modernitet". *Dansk Sociologi*, nr. 4, 2013: 9-35
- Rasborg, Klaus (2019): *Ulrich Beck—en kritisk indføring i teorien om verdensrisikosamfundet*. København: Hans Reitzel Forlag.
- Rasmussen, Palle (2012): "Kortere studietider—krav og konsekvenser". *Dansk Universitetspædagogisk Tidsskrift*, 7(12): 36-45.
- Rosa, Hartmut (1998): "On defining the good life: Liberal freedom and capitalist necessity". *Constellations*, 5(2): 201-214.
- Rosa, Hartmut (2013): *Social Acceleration: A New Theory of Modernity*. New York: Columbia University Press.
- Rosa, Hartmut (2019): *Resonance. A Sociology of Our Relationship to the World*. Medford, MA: Polity Press.

- Rubin, Anita & Hannu Linturi (2001): "Transition in the making. The images of the future in education and decision-making". *Futures*, 33:267-305.
- Skardhamar, Laura P. & Charlott Baarts (2016): "Universitetsuddannelsens relevans i samfundsvidenskabelige studerendes perspektiv". *Dansk Universitetspædagogisk Tidsskrift*, 11(20): 104-112.
- Skjöld, Alfred B. (2019): "Book Review: The Happiness Fantasy". *Acta Sociologica*, 62(4): 458-560.
- Schutz, Alfred (2005): *Hverdagslivets sociologi - en tekstsamling*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Sullivan, Jessica R. (2012) "Skype: An Appropriate Method of Data Collection for Qualitative Interviews?". *The Hilltop Review*, 6(1): 53-60.
- Sørensen, (2016): "Jobparathed: Overgangen mellem universitetsuddannelse og arbejdsmarked for personer md handicap". Århus universitet: Narayana Press
- Thomsen, Jens Peter (2012): "Exploring the heterogeneity of class in higher education: social and cultural differentiation in Danish university programmes", *British Journal of Sociology of Education*, 33(4): 565-585.
- Von Wright, George H. (1994): *Myten om fremskridtet*. København: Munksgaard Rosinante.
- Weber, Max (2003): "Sociologiske grundbegreber". Kapitel 17 i *Max Weber—udvalgte tekster, bind 2*. (red.) Heine Andersen, Hans H. Brun & Lars B. Kaspersen. København: Hans Reitzels forlag.
- Uddannelses- og Forskningsministeriet (2013): "SU-reformen er vedtaget". København: Styrelsen for Forskning og Uddannelse.
- Uddannelses- og Forskningsministeriet (2017): "Profilmodel 2015 på kommune- og regionsniveau". København: Styrelsen for Forskning og Uddannelse.
- Uddannelses- og Forskningsministeriet (2018): "Frafald og studieskift". København: Styrelsen for Forskning og Uddannelse.
- Uddannelses- og Forskningsministeriet (2019): "Søgning 2019—Oversigt over søgningen pr. 5. juli", besøgt d. 17-01-2020. <https://ufm.dk/uddannelse/statistik-og-analyser/sogning-og-optag-pa-videregaende-uddannelser>

- Undervisningsministeriet (1998): "Uddannelsessystemet i tal fra 1848 til 1998: Undervisningsministeriet 1848 – 1998." København: Undervisningsministeriet.

Hjemmesider

Foa.dk. <https://www.foa.dk/a-kasse/ledig/dagpenge-abc/dagpenge-feriedagpenge-dagpengeplus>